

Sant Khalsa Tricentenary

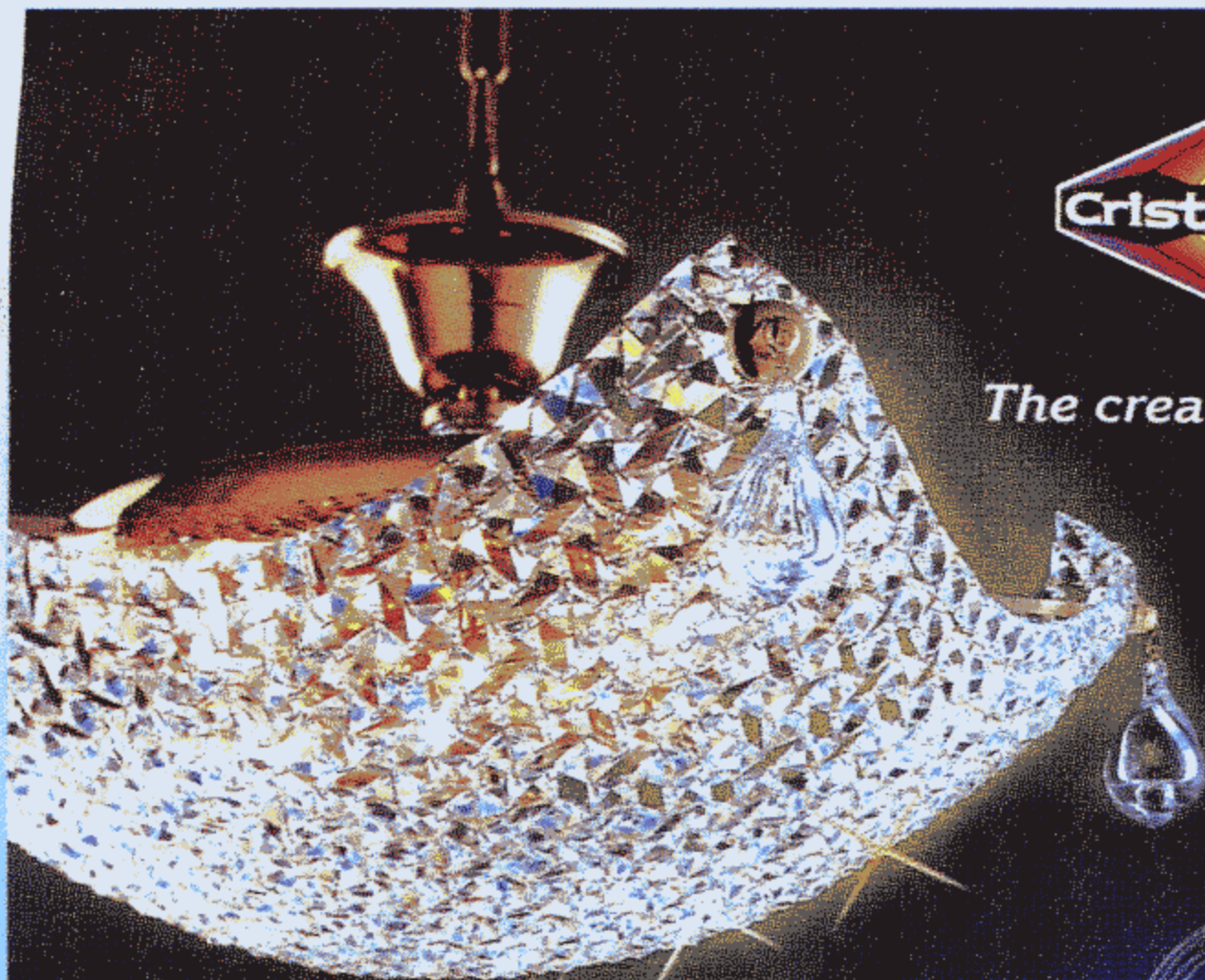
EASTGATE 22 RUTLAND PLACE, MAIDENHEAD, SL6 4JA.

Namdhari Elibrary

NamdhariElibrary@gmail.com

The creative side of light

S.N.D. ELECTRICAL WHOLESALERS
S.N.D. HOUSE,
23/25 CONSTITUTION HILL,
HOCKLEY, BIRMINGHAM. B19 3LG
TEL: 0121 236 5012
FAX: 0121 233 3654

A.M. Electrical Distributors
388-390 Farnham Road,
Slough, Berkshire. SL2 1JD
Tel: 01753 550005
Fax: 01753 550003

SND ELECTRICAL (MANCHESTER)
267 BURY NEW ROAD,
SALFORD,
MANCHESTER. M8 8DY
TEL: 0161 792 0000 FAX: 0161 792 1666

SND Electrical (Leicester)
232, Narborough Road,
Leicester. LE3 2AN
Tel: 0116 233 0025
Fax: 0116 233 3437

A Message from Mr. K.S. Bhambra

Preparations for the celebration of the Sant Khalsa Tricentenary are being made the world over. Only by closely examining our history can we understand the reasons that led Guru Gobind Singh to form the Khalsa Panth. In those days, the Hindu community was weak and demoralised. They had lost self-respect and pride and their daughters and daughter-in-laws were being subjected to insults and humiliation. Indian children were being sold in markets in Ghazni. Yet, the Hindu community remained unmoved. These dismal times, therefore, called for something very drastic.

Guru Gobind Singh took the lead to salvage the society from the rot. He wanted to nourish the rich faith of Sikhism to its fullness. Founded by Guru Nanak, Sikhism grew from strength to strength with eight Gurus making every effort to enrich the faith and to spread its message, even at the cost of their lives.

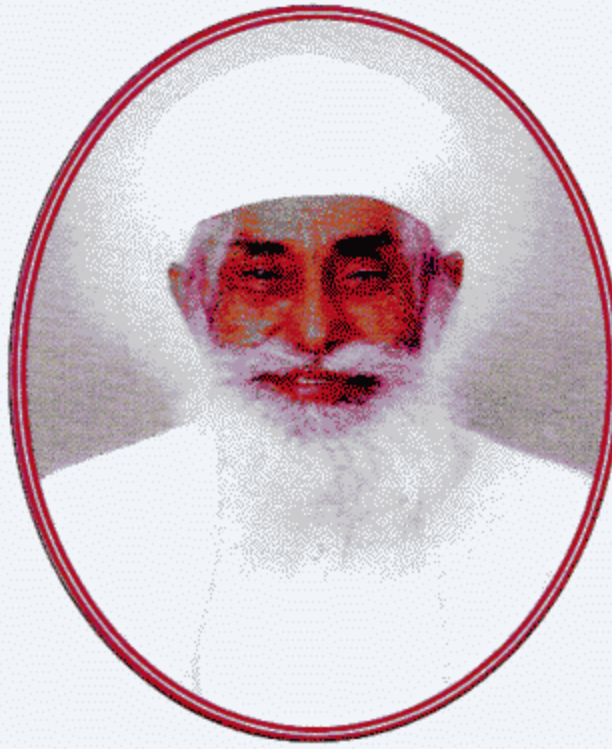
Guru Gobind Singh, the tenth Guru, brought together the four Hindu Varnas (castes) in 1756 Vikrami, 300 years from now, and instilled them with a feeling of equality and love. They were put above the casteist ideas of high and low and infused with patriotic fervour.

When Gururji demanded the heads of five of his followers from among the congregation, the leaders of the society and rich began to quietly slip away. The five brave men coming from different directions were the Sikhs who offered their heads to Guru Gobind Singh. They came from sections of the society which were thought to be of a lower status. They were Daya Ram from Lahore, Dharam Das from Delhi, Mookam Chand from Gujarat, Himmat Chand from Orissa and Sahib Chand from Maharashtra. This was a unique happening and thus Guru Gobind Singh laid the foundation of the Khalsa on the Vaisakhi day 300 years ago. And the Sikhs were decorated as Singhs. Whether rich or poor, young or old, today all Sikhs are addressed as Sardars.

Finally, I want to point out that Satguru's Bani is the real Amrit (Nectar). Amrit can be obtained only from the Guru.

An Amrit Dhari is a person like a policeman in uniform. Any person in suffering can approach him for help. The aim of decorating Sikhs as Singhs was to motivate them to serve the hapless and the poor and to fight oppression. We should foresee a society where all means of comfort are available and everyone is treated as an equal. Today as we celebrate the 300th year of the birth of the Khalsa, we should pledge to follow the path shown by the Satguru and dedicate ourselves to the welfare of all (*sarbat da bhala*). The Guru's message was to spread enlightenment all around. Every Sikh is duty bound to fulfil this mission.

K.S. Bhambra
Chairman

A Message
from
His Holiness Sri Satguru Jagjit Singh Ji

.....

Sri Satguru Gobind Singh Ji's prime aim
was always that of attaining universal peace.
He encouraged his followers to respect all creeds,
and it was his idea that people from different religions
should cease from profanation and criticism.

It is my wish that the whole of the human race
should love one another heartily.

Only this way can we work towards the
establishment of peace and prosperity on Planet Earth.

On the most auspicious and historical occasion of
the 300th anniversary of the birth of the Khalsa,
let us pray to the Almighty that He may
shower his blessings on us
and that we may have prosperity and success
on the path we follow through life.

"ABANDON ALL WEAPONS FIRST, BE NON-VIOLENT AND FORGIVE THE SINNERS;
NO ENMITY, AND FORGET REVENGE – THEN WE SHALL GET WORLD PEACE"

10 DOWNING STREET
LONDON SW1A 2AA

Dear Mr Bhambra,

It is a great honour to pass on my warmest congratulations on this special occasion of the celebration of the 300th Vaisakhi marking the birth of the Sikh nation.

This year's celebrations around the country are a great demonstration of the continuing growth of the Sikh community with its rich culture and traditions, paying a positive role in the life of the whole community of this country. That the 300th anniversary celebration of the Sikh nation is being celebrated alongside the new millennium and the birth of Christianity makes this year a truly great celebration for everyone.

The new millennium will, of course, mean new challenges and new opportunities. I believe that the Vaisakhi festival symbolises just the kind of community and active citizenship that will lead the way. It is only when the whole community works together that we can grasp those opportunities, to build on the strong foundations already laid and to create an even better future for generations to come. A future where high expectations will be met, where equal opportunities will be available for everyone regardless of race, gender or disability.

I greatly appreciate the valued contribution made by the Sikh community to the economic, cultural, social and political affairs of the United Kingdom and I would like to extend my very best wishes to everyone attending the celebrations and my hopes for peace, harmony and goodwill for everyone in the coming year.

Tony Blair

*India House,
Aldwych,
London,*

WC2B 4NA

No.Lon/HC-LM/115/99

April 9, 1999

Message

It gives me great pleasure to extend my greetings and good wishes to Sant Khalsa Tercentenary on the occasion of the tercentenary celebrations of the Sikh Khalsa.

Three hundred years ago Guru Gobind Singh established a casteless, classless community of people who were required by their faith to lead a life of simplicity and piety and yet to defend themselves when faced with tyranny and persecutions.

In the past three hundred years, the Sikhs have more than defended their faith: they have protected the honour and integrity of India.

The Sikh community in the UK has brought credit to both India and Britain. Through their entrepreneurial skills, the Sikhs have enhanced the trade and economic ties between India and the UK. I am confident that in the coming years, the Sikh community will continue to live upto the ideals laid down by Guru Gobind Singh and also contribute to the further cementing of Indo-British relations.

(Lalit Mansingh)

High Commissioner for India

HOUSE OF COMMONS
LONDON SW1A 0AA

LEADER OF THE OPPOSITION

Dear Mr Bhambra,

300th ANNIVERSARY OF THE CREATION OF THE KHALSA

I am delighted to send a message of support to the Sikh Community for your 300th Anniversary celebrating the creation of the Khalsa. This is an important milestone for your history and culture. I very much hope that Britain will continue to be the home for the next three hundred years of the largest number of Sikhs outside Punjab.

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'William Hague'.

The Rt. Hon William Hague MP

Sant Khalsa Tercentenary
K S. Bhambra
22 Rutland Place
Maidenhead
Berkshire
SL6 4JA

My Dear Pure Ones,

This Baisakhi is very unique. The first two Baisakhis went away and the Khalsa struggled for many decades. Now the Khalsa is ruling in Cherdi Kala. It has purged itself. It is estimated that a couple of hundred thousand people are going to come to salute their own birthday and celebrate it with love and affection. The coincidence of this Baisakhi is the miracle of Guru Ram Das and the blessing of Guru Gobind Singh. Nearly 500 Sikhs from the Western hemisphere will be celebrating both the 30th anniversary of the Khalsa in the West and the 300th anniversary of the creation of Khalsa around the world. We feel honoured for this graceful and glorious day. May Akal Purkh bless you all in the future.

Wahe Guru Ji Ka Khalsa!
Wahe Guru Ji Ki Fateh!

Siri Singh Sahib Bhai Sahib
Harbhajan Singh Khalsa Yogiji

SACHKHAND NANAK DHAM INTERNATIONAL

REGISTERED SOCIETY No. 109 (INDIA) • REGISTERED CHARITY No. 515484 (U.K.)

11 CHURCH HILL ROAD, HANDSWORTH, BIRMINGHAM B20 3TN • Tel: 021 554 2422

CELEBRATING THE TRI-CENTENARY OF THE KHALSA

This opportunity to celebrate the tri-centenary of the Khalsa including the anticipation of and stepping into a new millennium is a unique and once in a lifetime experience. We enter a new era of hope and expectation carrying with us the dreams of an era past.

Guru Gobind Singh Ji founded the Khalsa Panth, and in doing so sent a clear message of freedom from oppression, division and evils of the day. He set a precedent that required his followers and others to follow a moral and spiritual life style. His legacy will be particularly remembered and celebrated during Vasaikhi till the end of time. The hopes of today will be carried into the new millennium, as will be the message of Guru Gobind Singh Ji and all the Spiritual Masters of the world.

Sachkhand Nanak Dham International, founded by Mahraz Darshan Das celebrates this day by wishing everyone "Nanak Naam Chardi Kala Tere Bhane Sarbat Da Bhal". Mahraz Darshan Das Ji encouraged the repetition of above slogan of his followers and others as a message of goodwill to all in the world.

In celebrating the tri-centenary of the Khalsa, we pray that each and every person will dedicate their lives to eradicating the evils of society, live in peace and unity.

Das Tarlochan Singh
Chairman
Sachkhand Nanak Dham International

A Message

It gives me great pleasure to congratulate the Sikhs worldwide on the auspicious occasion of the Tricentenary of the Khalsa. Every faith has in its tradition an event, an experience, in which a transformation has come about. A moment when all the forces of history seemingly converge to produce a moment of insight, of initiation, an immortal image of sacrifice and ecstasy. For the Christians this moment came at the Crucifixion, and lives on in the taking of bitter herbs to honour the sufferings of the Wanderers; for Muslims it came in Mohammed's solitary meditations, and lives in the Ramadan Fast. For the Buddhists this moment came in the Buddha's deep deliberations under the Bodhi Tree, and lives on in the renunciation of hundreds of thousands of monks the world over. In each case we find an apotheosis. In each case there is a sacrament which attempts to recreate that primal insight and experience for devotees through the ages.

A smaller, younger faith, the Sikh faith also relates to its moment of historical crisis and insight, and its corresponding sacrament preserved through the generations. Since all these events, which form the critical nexuses of human history, are also allegorical accounts of the crisis of awareness and sacrifice through which we all, as individual humans, must ultimately pass, let us have a brief glimpse of the Vaisakhi day, when the Ordination of the Khalsa occurred.

In the month of Vaisakh, in the spring season of 1699 (corresponding to April 13th in the Christian calendar) the Tenth Master of the Sikhs, Guru Gobind Singh, then called Gobind Rai, called a large gathering of Sikhs near Anadpur, a village in the Punjab. The congregation was estimated to be as high as 80,000 people – men, women and children from all castes and stations. They all chanted the name of God which had been evolved through the generations by Sikhs, "Sat Nam, Waheguru" (The True Self, the Indestructible Wisdom). The Guru stood before them and explained to them how their faith had been constructed in tremendous adversity, through the nine masters, who had preceded him.

In the timeless drama that began in that congregation the Guru called upon his disciples to sacrifice their heads for him. The courage and sacrifice of the Five Beloved Ones is well known to all. The great miracle of the Creation of the Khalsa by Guru Gobind Singh who prepared the Nectar of Knowledge Absolute (Amrit), and then baptised the five Chosen Ones, is known to all as the foundation of the Khalsa Brotherhood. The unique part of the baptism ceremony was the initiation of the Master by the Disciples, when the Guru himself stood before them with clasped hands and begged them for the Immortalising Draught from his Beloved Five.

The Khalsa had sprung from the Spirit of the Great Guru Gobind Singh, as Minerva from the head of the Jupiter, fully awakened to a new and inspired life, blending the undaunted courage of the soldier with the enthusiasm of an enlightened devotee. The Khalsa Brotherhood inaugurated by Guru Gobind Singh is the brotherhood of Knights of Honour who live the inward life of Nam and Simran.

At Anadpur Sahib about 80,000 men and women were Amritized in a few days. For days and days, the city of Anandpur presented a unique appearance. A contagious spirit of independence arose and spread, and the face of the country changed!

A very happy Vaisakhi to all!

Pritam Singh Matharu

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਖਾਲਸਾ ਮੇਰੇ ਰੂਪ ਹੈ ਖਾਸ ਖਾਲਸੇ ਮੇਂ ਹਉ ਕਰੈ ਨਿਵਾਸ ॥

(ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ 10)

ਪਰਮ ਸਤਿਕਾਰ ਯੋਗ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਖਾਲਸਾ ਜੀਓ,

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਿਹ । ਆਪ ਸਭ ਜਾਣਦੇ ਹੀ ਹੋ ਕਿ 1699 ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ ਨੂੰ ਸਹਿਨੇਸ਼ਾਹ ਸਰਬੋਸ ਦਾਨੀ, ਸੰਤ ਸਿਪਾਹੀ, ਕਲਰੀਧਰ ਪਿਤਾ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਕਰ ਕੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਦੰਬੀ ਆ ਰਹੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਉਭਾਰਿਆ ਸੀ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਸਾਜੇ ਹੋਏ ਖਾਲਸੇ ਨੇ ਨਿਤਾਣਿਆਂ, ਨਿਮਾਣਿਆਂ ਅਤੇ ਮਜ਼ਲੂਮ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਾਥ ਦੇ ਕੇ ਜਾਲਮਾਂ ਤੇ ਜਾਬਰਾਂ ਨੂੰ ਸਦੀਵੀ ਵੰਗਾਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ । ਪਿਛਲੇ 300 ਸੌ ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਸੁਨਿਹਰੀ ਇਤਿਹਾਸ ਸਰਬੋਤਮ ਦੇ ਭਲੇ ਅਤੇ ਸਮੁੱਚੀ ਮਾਨਵਤਾ ਦੀ ਬਿਹਤਰੀ ਲਈ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਵਲੋਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਲਾਸ਼ਾਨੀ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਮਿਹਰ ਸਦਕਾ ਸਿੱਖ ਕੌਮ, ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਨੇ ਆਪਣੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਸਮੁੱਚੇ ਭਾਰਤ ਵਰਸ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਇਸਦੇ ਫਲ ਸਰੂਪ ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਇਆ - ਅੱਗੇ ਚੱਲ ਕੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਤੇ ਸੁਹੱਪਣ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਨੇ ਵਿਤ ਨਾਲੋਂ ਵਾਧੂ ਹਿੱਸਾ ਪਾਇਆ । ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੀ ਯੋਗ ਤੇ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਅਗਵਾਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੂਰ ਦਰਿਸ਼ਟੀ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਕਾਰਣ ਸਾਨੂੰ ਮਾਣ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅੰਤਰ-ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹਾਂ । ਅਸੀਂ ਅਥਾਹ ਤਾਕਤ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਵੱਧ ਰਹੇ ਹਾਂ । ਪਿਛਲੇ ਤਿੰਨ ਸੌ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਤੇ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਤੇ ਸਲਾਘਾ ਯੋਗ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇ ਹਨ । ਦੇਸ਼ਾਂ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਫੈਲਾਉ ਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਇਸ ਨਾਲ ਸਿੱਖ ਕੌਮ, ਸਿੱਖ ਪਰਮ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਸਮੁੱਚੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦਾ ਨਾਮ ਉਚਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ।

ਨਿਹਸੰਦੋਹ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਨੂੰ ਪਿਛਲੇ ਦਹਾਕੇ ਤੋਂ ਅਤੀ ਗੰਭੀਰ ਤੇ ਸੋਕਣ ਮਈ ਸਮੇਂ ਵਿਚੋਂ ਲੰਗਣਾ ਪਿਆ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੋਕਣਾਂ ਵਿਚੋਂ ਗੁਰੂ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਕੌਮ ਬਹਾਦਰੀ ਅਤੇ ਸਫਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਨਿਕਲੀ ਹੈ । ਅਜ ਵੀ ਕੌਮ ਉਪਰ ਬੇਇਤਫਾਕੀ ਦੇ ਕਾਲੇ ਬੱਦਲ ਛਾਏ ਹੋਏ ਹਨ । ਅਜ ਸਾਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸੂਝਵਾਨ, ਨਿਧੜਕ ਅਤੇ ਅਣਖੀਲੇ ਕੌਮੀ ਆਗੂਆਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਜੋ ਇਸ ਮਹਾਨ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਤੇ ਸਿੱਖੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਇਸਦਾ ਹੱਕੀ ਸਤਿਕਾਰ ਵਾਲਾ ਸਥਾਨ ਲੈ ਕੇ ਦੇ ਸਕਣ ਤੇ ਕੌਮ ਵਿਚ ਏਕਤਾ, ਇਕੱਠ ਤੇ ਪਿਆਰ ਪੈਦਾ ਕਰ ਸਕਣ । ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ 300 ਸੌ ਸਾਲਾ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦਾ ਸਾਜਨਾ ਸਮਾਰੋਹ ਇਕ ਸੁਨਿਹਰੀ ਸਮਾਗਮ ਹੈ । ਆਓ ਅਸੀਂ ਇਸ ਉਲੀਕੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਈਏ । ਗੁਰੂ ਇਤਿਹਾਸ ਆਪ ਪੜ੍ਹੀਏ, ਆਪਣੇ ਹੋਣ ਹਾਰ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਗੌਰਵਮਈ ਇਤਿਹਾਸ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਈਏ । ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਅਦੁੱਤੀ ਦਾਤ ਆਪ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੀਏ ਤੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੀਏ ।

ਪੀਵਹੁ ਪਾਹੁਲ ਖੰਡੇਧਾਰ ਹੋਇ ਜਨਮ ਸੁਹੇਲਾ ।

ਆਓ ਅਸੀਂ ਸਿੱਖ, ਹਿੰਦੂ, ਮੁਸਲਮਾਨ ਤੇ ਇਸਾਈ ਭਾਰਤ ਤੇ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਇਕੱਠੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਰਹਿਣ ਦਾ ਪ੍ਰਣ ਕਰੀਏ

ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੇ ਤਿੰਨ ਸੌ ਸਾਲਾ ਜਨਮ ਦਿਹਾੜੇ ਦੀਆਂ

ਆਪ ਸਭ ਨੂੰ ਲੱਖ ਲੱਖ ਵਧਾਈਆਂ ਹੋਣ ਜੀ ।

ਦੀਦਾਰ ਸਿੰਘ ਬਾਂਸਲ

ਪ੍ਰਧਾਨ

ਰਾਮਗਤੀਆ ਗੁਰਦੁਆਰਾ, ਪ੍ਰਵਾਰਿਕ ਸੈਂਟਰ ਤੇ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਕਾਲਜ

ਫੋਲਸਹਿਲ ਰੋਡ, ਕੈਵੇਟਰੀ ।

ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਉਤਪਤਿ ਦਾ ਅਨੁਠਾ ਦ੍ਰਿਸ਼

ਫੁੱਲਣ ਸਿੰਘ ਕੰਵਲ

੧੭੫੬ ਦੀ ਵੈਸਾਖੀ ਦਾ ਨਜ਼ਾਰਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਅੱਖੀਂ ਤੱਕਿਆ ਹੋਊ ਅਸਲੀਅਤ ਤਾਂ ਉਹੋ ਹੀ ਜਾਣ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਕਵੀ ਸੈਨਾਪਤੀ ਦਾ ਲਿਖਿਆ 'ਗੁਰ ਸੋਭਾ' ਗ੍ਰੰਥ ਅੱਖੀਂ ਦੇਖਿਆ ਦੇ ਵਾਕਿਆਤ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟਤਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਵਿਚ ਸੀਸਭੇਟ ਪ੍ਰਸੰਗ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ ਕੇਵਲ ਏਨਾਂ ਹੀ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ,

ਚੇਤ ਮਾਸ ਬਤੀਤ ਭੈਯੋ, ਮੇਲਾ ਭੈਯੋ ਅਪਾਰ ।
ਵੈਸਾਖੀ ਕੇ ਦਿਵਸ ਮੇਂ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀਯੋ ਵਿਚਾਰ ॥੧੮॥
ਅਤੇ

ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਗੁਰ ਕੀ ਖੁਸ਼ੀ ਸੰਗਤ ਕਰੀ ਨਿਹਾਲ ।
ਕੀਯੋ ਪ੍ਰਗਟਿ ਤਬ ਖਾਲਸਾ, ਚੁਕਯੋ ਸਗਲ ਜੰਜਾਲ ।
ਭਾ. ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਖੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਿਆਨਿਆ ਹੈ :-
ਯਥਾ - ਉਸੇ ਤਾਨ ਤੇ ਅੰਤਰਯਾਮੀ ।
ਚਾਹਤ ਪੰਥ ਚਲਾਵਤ ਠਾਨੀ ।
ਉਠ ਕਰ ਆਨੇ ਤਜ ਕਰ ਆਸਨ ।
ਨਿਕਸ ਦੁਰਗ ਤੇ ਪੈਹਨ ਸਰਾਸਨ ।
ਚੜ੍ਹ ਤੁਰੰਗ ਆਏ ਤਿਸ ਥਾਨੇ ।
ਜਹਾਂ ਬੈਠ ਸਿੱਖ ਪਰਖਨ ਠਾਨੇ ।
ਨਾਮ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਹੈ ਤਿਸ ਕੇਰਾ ।
ਉਤਪਤਿ ਪੰਥ ਹੋਨ ਥਲ ਜੇਰਾ । ਆਦਿ ।

ਇਸ ੧੭੫੬ ਦੀ ਵੈਸਾਖੀ ਤੇ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੋਣ ਤੇ ਹਰੇਕ ਲਿਖਾਰੀ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਸੰਮਤੀ ਹੈ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਅੱਜ ਤਾਈਂ ਕੋਈ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦੱਸ ਸਕਿਆ ਕਿ ਦਸਮੇਸ਼ ਨੇ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਸਿਰਜਨਾ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤੀ । ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਵਖਰੀ ਵਖਰੀ ਹੀ ਰਾਇ ਹੈ ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲਿਖਾਰੀ ਸੱਜਣ ਲੈਂਦੇ ਆਏ ਹਨ ਉਹ ਇਹ ਹਨ :-

੧. 'ਗੁਰ ਸੋਭਾ', ਕਵੀ ਸੈਨਾਪਤੀ ।
੨. 'ਗੁਰ ਬਿਲਾਸ' ਭਾ. ਕੁਇਰ ਸਿੰਘ ਕਲਾਲ, ਜੋ ੧੮੦੮ ਬਿ. ਵਿਚ ਛਪਿਆ ।
੩. 'ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਭਾ. ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ ਭੱਲਾ, ਸੰਮਤ ੧੮੩੩/੩੪ ਵਿਚ ਛਪਿਆ ।
੪. ਭਾ. ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਛਿੱਬਰ, ਛਪਣ ਸਮਾ ੧੮੫੪ ਬਿ.।
੫. 'ਗੁਰ ਬਿਲਾਸ' ਭਾ. ਸੁਖਾ ਸਿੰਘ, ਗ੍ਰੰਥੀ ਕੇਸ ਗੜ੍ਹ ਤਖਤ, ਸੰਮਤ ਬਿ. ੧੮੫੪ ।
੬. 'ਤਵਾਰੀਖ ਸਿੱਖਾਂ' ਫਾਰਸੀ, ਖੁਸ਼ਵਕਤ ਰਾਏ ਸੰਮਤ ੧੮੬੮ ।
੭. 'ਸੁਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ' ਨਿਰਮਲੇ ਸੰਤ ਭੂਪ ਸਿੰਘ, ਇਸ ਨੂੰ ਸੰਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸੰਨ ੧੯੨੩ ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਛਪਵਾਇਆ ।
੮. 'ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਭਾ. ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਭੰਗੂ, ਸਤੰਬਰ ੧੮੫੨ ਈ.।
੯. 'ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਭਾ. ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਛਾਪ ੧੯੦੦ ਬਿ.।
੧੦. 'ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਗਿ. ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੰਮਤ ੧੯੩੬ ਬਿ.।
੧੧. 'ਗੁਰ ਬਿਲਾਸ' ਬਾਵਾ. ਸੁਮੇਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਰਚਨਾ ੧੮੮੨ ਈ. ਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਬਾਵਾ ਜੀ ਤਖਤ ਪਟਨਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮਹੰਤ ਸਨ ।
੧੨. 'ਤਵਾਰੀਖ ਗੁਰੂ ਖਾਲਸਾ' ਗਿ. ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੰਗਰੂਰ, ਤੀਜੀ ਵਾਰ ੧੯੫੫ ਈਸਵੀ, ਇਸਦਾ ਮੁਖਬੰਦ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ।
੧੩. 'ਕਲਗੀਧਰ ਚਮਤਕਾਰ' ਭਾ. ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ । ਆਦਿ ।

ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੇ ਲਿਖਣ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰੇ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈ ਕਰ ਹੀ ਲਿਖੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਅਗੋਂ ਹੋਰ ਲਿਖਾਰੀ ਵੀ ਇਹਨਾਂ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦਾ ਹੀ ਸਹਾਰਾ ਲੈਂਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਜਣ ਦੀ ਲਿਖਤ ਯਾਂ ਖੋਜ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ । ਇਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਬੱਕਰੇ ਮਾਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਹੀ ਇਧਰ ਉਧਰ ਕਰਕੇ ਲਿਖਿਆ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ।

'ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਵਿਚ ਤੰਬੂ ਵਿਚ ਪੰਜ ਬੱਕਰੇ ਇਕ ਥਾਂ ਬੰਨ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਹਨ । ਭਾਈ ਸੁੱਖਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ' ਤੰਬੂ ਚਾਰ ਅਧਿਕ ਤਿਹ ਲਾਇਓ ' ਭਾਵ ਕੱਲੇ ਕੱਲੇ ਤੰਬੂ ਵਿਚ ਚੁਦੇ ਚੁਦੇ

ਬੱਕਰੇ ਬੰਨ੍ਹੇ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ ਝੱਟਕਾ ਸਿੱਖ (ਪਿਆਰਾ) ਕਰਦਾ ਸੀ, ਤੇ ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਖੇ ਝੱਟਕਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਰਦੇ ਲਿਖੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਮਨੋਕਲਪਤ ਹਨ ।

ਜੇ ਗੁਰ ਸੋਭਾ ਦਾ ਕਰਤਾ ਓਥੇ ਮੌਜੂਦ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਸੀਸ ਭੇਟ ਪ੍ਰਸੰਗ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਲਿਖਦਾ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲਿਖੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸੁਣੇ ਸੁਣਾਏ ਬਿਨਾ ਵਿਚਾਰੇ ਲਿਖ ਛੱਡੇ ਹਨ ।

ਕੋਈ ਇਤਿਹਾਸ ਇਹ ਵੀ ਵਾਕਿਆ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਦੱਸ ਰਿਹਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਕੋਹੜੀ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹੀ ਹੋਵੇਗੀ । ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਆਦਿ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਤਿੰਨ ਬਾਣੀਆਂ ਹੀ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਭੰਗੂ ਜੀ ਨੇ ਲਿਖ ਦਿਤਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ‘ ਤੇਜ ਤੇਜ ਜੁ ਚੰਡੀ ਬਾਣੀ, ਸੋ ਪਹੁਲ ਕੇ ਮੱਧੇ ਠਾਣੀ ।’ ਅਤੇ ‘ ਖੱਗ ਖੰਡ ਬਿਹੰਡ ਖਲ ਦਲ ਖੰਡ ਅਤਿ ਰਣ ਖੰਡ ਬਰਭੰਡ ।’ ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਛੰਦ ਪੜ੍ਹ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ । ਅੱਜ ਤੀਕ ਕਿਸੇ ਲਿਖਾਰੀ ਨੂੰ ਇਸ ਗੁਪਤ ਰਹੱਸ ਦਾ ਹੁਣ ਤਕ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗ ਸਕਿਆ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹੜਾ ਮੰਤਰ ਪੜ੍ਹਿਆ । ਕਿਆਫੇ ਹੀ ਮਿਲਦੇ ਹਨ, ਯਾ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੀ ਨਕਲ ਮਾਰੀ ਹੋਈ ।

ਗੁਰੂ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਦਸਵੀਂ ਜੋਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਰੂਪ ਸਨ । ਸਮਰੱਥ ਪੁਰਖ ਦੇ ਕੀਤੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਸੰਸਾਰੀ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ - ‘ਮੂਰਖ ਲੋਗ ਅਜਾਣ ਇਹੈ ਕਛੂ ਨਾਥ ਚਰਿਤ੍ਰ ਭੇਦ ਨਾ ਜਾਣੇ ।’ ਕਿਵੇਂ ਜਾਣ ਸਕਦੇ ਹਨ ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਪਾਰਾਵਾਰ ਕੌਣ ਪ੍ਰਾਣੀ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ?

ਦਾਸ ਨੇ ਸੰਤਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕ ਤੋਂ ਬਚਨ ਸਰਵਣੀ ਸੁਣੇ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਿਸਚਾ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਿਖ ਸੰਗਤ ਸਾਹਮਣੇ ਕੋਈ ਨਾਟਕ ਕੀਤਾ । ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਤਾਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :-

“ਨਾਟਕ ਚੇਟਕ ਕੀਏ ਕੁਕਾਜਾ ॥ ਪ੍ਰਭੁ ਲੋਗਨ ਕਹਿ ਆਵਤ ਲਾਜਾ ॥”

ਅੰਦਰ ਬੱਕਰੇ ਮਾਰਨੇ, ਬਾਹਰ ਪਰਗਟ ਕਰਨਾ ਕਿ ਬੰਦੇ ਮਾਰੇ ਹਨ-ਇਹ ਧੋਖਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਵੇਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ ? ਜ਼ਫਰਨਾਮੇ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ :-

‘ਹਮਾ ਮਰਦ ਬਾਇਦ ਸਵੈਦ ਸੁਖਨ ਵਰ ॥

ਨਾ ਸ਼ਿਕਮੇ ਦਿਗਰ ਦਰ ਦਹਾਨੇ ਦਿਗਰ ॥’

ਭਾਵ - ਮਰਦ ਓਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਮਨ ਅਤੇ ਬਾਹਰ ਇਕੋ ਹੀ ਧਾਰਨਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ

‘ਜਿਨ ਮਨ ਹੋਰ ਮੁਖ ਹੋਰ ਸੋ ਕਾਢੇ ਕਚਿਆ।’ (ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ)

ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਸਮਝਣਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਰਚਨਾ ਇਕ ਨਾਟਕ ਸੀ ?

ਨਹੀਂ, ਕਦਾਚਿਤ ਨਹੀਂ ! ਇਹ ਯਥਾਰਥ ਸੀ । ਦੇਖੋ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆ ਅੱਖੀਂ ਦੇਖਿਆ ਸਹੀ ਵਾਕਿਆ । ਇਹ ਸਾਨੂੰ ‘ਰਾਮਗੜ੍ਹੀਆ ਇਤਿਹਾਸ’, ਰਚਨਕਾਰ ਬਖਸ਼ੀ ਸਿੰਘ ਆਦਿਲ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚੋਂ ਮਿਲਿਆ ਹੈ । ਇਸ ਨੇ ਉਰਦੂ ਦੀ ਇਕ ਕਿਤਾਬ ਜਿਸ ਦਾ ਲਿਖਾਰੀ ਕੋਈ ‘ਅਬੁੱਲ ਤੁਰਾਨੀ’ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਅਲੀਗੜ੍ਹ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ ਪਈ ਦਸੀਦੀ ਹੈ, ਵਿਚੋਂ ਇਹ ਵਾਕਿਆ ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ :-

ਇਹ ਅਬੁੱਲ ਤੁਰਾਨੀ ਪਹਿਲਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸੀ, ਫਿਰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਵਲੋਂ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਸਾਰੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦਿੱਲੀ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਘਲਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਮਾਲੀ ਗੁਲਾਬੇ ਦੇ ਕੋਲ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ । ਭਾ. ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਕਲਗੀਧਰ ਚਮਤਕਾਰ ਵਿਚ ਇਸ ਅਬੁੱਲ ਤੁਰਾਨੀ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਡੇਢ ਦੋ ਸਾਲ ਇਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਬਣ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਜਾਸੂਸੀ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ । ਇਹ ਆਪਣੀ ਉਪਰ ਦੱਸੀ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਲਿਖਦਾ ਹੈ :-

‘ ਜਿਸ ਦਿਨ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਖਾਲਸਾ ਸਾਜਣ ਲਈ ਵੱਡਾ ਇਕੱਠ ਕੀਤਾ, ਉਸ ਦਿਨ ਦੀਵਾਨ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ੩੫/੪੦ ਹਜ਼ਾਰ ਦੇ ਕਰੀਬ ਸੀ ।’

ਅਗੋਂ ਦਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੁਗਲਾਂ ਦੇ ਚਾਰ ਤਖਤ ਸਨ - ਦਿੱਲੀ, ਆਗਰਾ, ਕਲਾਨੌਰ ਤੇ ਲਾਹੌਰ । ਪਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਤਖਤ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਨਿਆਰੀ ਸੀ । ਇਸ ਪਰ ਭਾ. ਸੁਖਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :-

“ ਅਧਿਕ ਓਪ ਗਵ ਕੇਸ ਕੀ, ਕੋ ਕਵਿ ਸਕੇ ਉਚਾਰ ॥

ਸਹਿ ਸਾਹਿਨ ਜੋ ਬਰਨੀਐ ਤਉ ਨਾ ਪਾਵੈ ਪਾਰ ॥ ”

ਅਤੇ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਤਖਤ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ, ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਕੀਰਤਨ ਦੀਆਂ ਧੁਨਾਂ ਦੀ ਬਹਾਰ ਦਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਰਨਣ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਜੋ ਉਸ ਸਚਖੰਡ ਦੀ ਸੀ, ਮਾਨੋਂ ਬੈਕੁੰਠ ਇੰਦਰ ਸਭਾ ਵਿਚ ਗੰਧਰਬ ਰਾਗ ਰਾਗਣੀਆਂ ਦਾ ਅਲਾਪ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਮਈ ਰਸ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਜਨਮਾਂ ਜਨਮਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਕੱਟ ਕੇ ਨਿਰਮਲ ਸ੍ਰਾਂਤੀ ਬੂੰਦਾਂ ਪਪੀਹੇ ਸਰੋਤਿਆਂ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ਸ਼ ਕਰ ਤ੍ਰਿਪਤ ਕਰੀ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ । ਜੈਸੇ :-

“ ਤਿਹ ਸੰਗਤ ਕੋ ਮੇਲ ਉਦਾਰ, ਗਾਵਹਿ ਨਟ ਸਾਰੰਗ ਮਲਹਾਰ ।

ਜੇਤ ਸ੍ਰੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਗ ਧੁਮਾਰ, ਗਉੜੀ ਮਾਝ ਬਿਭਾਸ ਬਹਾਰ ।
 ਸੂਹੀ ਸੋਰਠ ਦੇਵ ਗੰਧਾਰੀ, ਆਸਾ ਰਾਮਕਲੀ ਬੈਰਾੜੀ ।
 ਲਲਤ ਬਿਲਾਵਲ ਜੈ ਜੈ ਵੰਤੀ, ਗੁਜਰੀ ਅਰ ਕੁਮਾਰ ਧੰਨਵੰਤੀ ।
 ਦੀਪਕ ਭੈਰਉ ਸੁਭ ਹਿੰਡੋਲ, ਗਾਵਤ ਪਰਜ ਤਲੰਗ ਕਲੋਲ ।
 ਮਾਲ ਕੌਂਸ ਕਲਯਾਨ ਕੇਦਾਰ, ਗੌਂਡ ਤੁਖਾਰੀ ਮੇਘ ਉਦਾਰ ।
 ਮਾਲਸਿਰੀ ਸੁ ਬਸੰਤ ਬਿਹਾਗ, ਅਰ ਸੁਘਰਈ ਰਾਗ ਅਨੁਰਾਗ ।”

ਨੋਟ:- ਇਹ ਸਾਰੇ ਰਾਗ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਦੇ ਨਹੀਂ ਕੇਵਲ ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਸੋਭਾ ਹਿਤ ਹੀ ਰਾਗਾਂ ਦੀ ਕਾਵਿ ਰਚਨਾ ਹੈ (ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਰਸ) ।

ਅੱਗੇ ਅਬੁੱਲ ਤੁਰਾਨੀ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਤਖਤ ਮੁਗਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਦੇ ਤਖਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਤ ਕਰਦਾ ਸੀ । ਉਸ ਦਿਨ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਲਿਬਾਸ, ਚੜ੍ਹਤ, ਜਲਾਲ ਅਤੇ ਤੇਜ ਅਝੱਲਵਾਂ ਸੀ । ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਆਏ ਅਤੇ ਕਿਰਪਾਨ ਨੂੰ ਮਿਆਨ ਵਿਚੋਂ ਕਢਕੇ ਬਾ-ਅਵਾਜ਼ ਬੁਲੰਦ ਕਿਹਾ,

“ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਸਿਰ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ।”

ਬਗੈਰ ਦੇਰੀ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹੀਲ-ਹੁੱਜਤ ਦੇ ਦਯਾ (ਸਿੰਘ) ਆ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਇਆ । ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਭਰੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਉਹ ਖਲੋਤੇ ਸਨ, ਸਭਨਾ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਕ ਭਰਪੂਰ ਵਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸਿਰ ਧੜ ਨਾਲੋਂ ਜੁੜਾ ਹੋ ਗਿਆ । ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਸਨਸਨੀ ਫੈਲ ਗਈ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਆਦਮੀ ਸਤੰਭ ਤੇ ਅਵਾਕ ਰਹਿ ਗਏ । ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਫਿਰ ਗਰਜਵੀਂ ਅਤੇ ਕੜਕਵੀਂ ਅਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਕਿਹਾ,

“ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਹੋਰ ਸਿਰ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ।”

ਝੱਟ ਧਰਮ (ਸਿੰਘ) ਉਠਿਆ, ਜਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਨਿਮਸ਼ਕਾਰ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਵੀ ਸਿਰ ਧੜ ਨਾਲੋਂ ਵਖਰਾ ਕਰ ਦਿਤਾ । ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਖਲਬਲੀ ਮਚ ਗਈ, ਭਾਜੜ ਪੈ ਗਈ । ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬਾ-ਅਵਾਜ਼ ਇਕ ਸਿਰ ਹੋਰ ਮੰਗਿਆ ਤੇ ਬਕੇ ਬਾਦ ਦੀਗਰੇ ਹਿੰਮਤ (ਸਿੰਘ) , ਮੋਹਕਮ (ਸਿੰਘ) ਅਤੇ ਸਾਹਿਬ (ਸਿੰਘ), ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰ, ਸਿਰ ਧੜਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖ ਕਰ ਦਿਤੇ, ਅਤੇ ਕਈ ਆਦਮੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚੇ ਤੇ ਸਾਰੀ ਵਿਥਿਆ ਜਾ ਸੁਣਾਈ ।

ਇਸ ਪਰ ਭਾ. ਸੁੱਖਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ।

ਯਥਾ :-

“ ਪਾਂਚ ਸਿੱਖ ਸਤਿਗੁਰ ਇਮ ਘਾਇਓ, ਹਾਹਾਕਾਰ ਸਬਦ ਧਰ ਛਾਇਓ ।
 ਉਚ ਨੀਚ ਸਭ ਹੀ ਨਰ ਨਾਰੀ, ਨਿੰਦਾ ਕਰਨ ਲਗੇ ਸੰਸਾਰੀ ।
 ਇਨ ਕਹਿ ਕਹਾਂ ਸਿਰਰ ਹਵੇ ਗਇਆ, ਅਜਾਸੂ ਅਨ ਜਿਉਂ ਸਿਖਨ ਘਇਆ ।
 ਉਲਟ ਪਰੀ ਇਨ ਪੈ ਸੁ ਭਵਾਨੀ, ਤਾਂ ਤੇ ਇਨ ਕੀ ਨਾਤਿ ਬਉਰਾਨੀ ।
 ਪ੍ਰਥਮ ਸਕਲ ਮਸੰਦ ਇਨ ਜਾਰੇ, ਪੈ ਸੁ ਅਜਾ ਅਬ ਸਿੱਖ ਸੰਘਾਰੇ ।
 ਮਾਤਾ ਤੀਰ ਕੋਲ ਇਕ ਜਾਹੀ, ਇਹ ਬਿਧ ਬਤੀਆ ਬਰਨ ਸੁਨਾਹੀ ।
 ਤਿਲਕ ਪੇਡੇ ਨਾਲ ਸੁ ਦੀਜੈ, ਇਨਕੇ ਇਕ ਜਾਂ ਪਕਰ ਬਨੀਜੈ ।”

ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਓਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੰਜਾਂ ਸਰੀਰਾਂ ਅਤੇ ਕਪੜਿਆਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧੋਤਾ, ਫਰਸ਼ ਵੀ ਸਾਫ ਕੀਤਾ ਅਤੀ ਖੂਨ ਦਾ ਦਾਗ ਕਿਤੇ ਵੀ ਰਹਿਣ ਨਾ ਦਿਤਾ । ਫਿਰ ਉਸ ਕਾਫਰਾਂ (ਹਿੰਦੂਆਂ) ਦੇ ਪੀਰ ਨੇ, ਇਕ ਸਿਰ ਦੂਸਰੇ ਧੜ ਨਾਲ, ਭਾਵ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਧੜ ਕਿਸ ਦਾ, ਰਲਾ ਮਿਲਾ ਜੋੜ ਦਿਤੇ । ਤਕਰੀਬਨ ਘੰਟੇ ਕੁ ਬੀਚ ਹੀ ਹਿਕਮਤੇ ਅਮਲੀ ਨਾਲ ਸੀਂ ਦਿਤੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਉਪਰ ਚਿੱਟੇ ਕਪੜੇ ਪਾ ਦਿਤੇ । ਫਿਰ ਪੱਥਰ ਦੇ ਕੁੰਡੇ ਉਤੇ ਲੋਹੇ ਦੀ ਕੜਾਹੀ (ਸਿੱਖ ਜਿਸਨੂੰ ਬਾਟਾ ਆਖਦੇ ਹਨ) ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਪਾ ਆਪਣੀ ਤਲਵਾਰ ਫੇਰਨ ਲਗ ਪਿਆ ਤੇ ਕੋਈ ਕਲਮਾਂ ਪੜ੍ਹਦਾ ਰਿਹਾ । ਇਹ ਅਮਲ ਡੇਢ ਦੋ ਘੰਟੇ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ । ਏਸੇ ਸਮੇਂ ਕਾਫਰਾਂ (ਹਿੰਦੂਆਂ) ਦੇ ਪੀਰ ਦੀ ਕਿਸੇ ਔਰਤ ਨੇ ਬਾਟੇ ਵਿਚ ਕੁਝ ਲਿਆ ਕੇ ਪਾ ਦਿਤਾ । ਹੁਣ ਆਬੇ ਹਿਯਾਤ ਤਿਆਰ ਹੋ ਚੁਕਾ ਸੀ ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਪੜਦਾ ਚੁਕ ਪਹਿਲਾਂ ਦਯਾ (ਸਿੰਘ) ਦੇ ਸਰ੍ਹਾਣੇ ਬੈਠ ਮੂੰਹ ਖੋਲ੍ਹ ਆਬੇ ਹਯਾਤ ਉਸ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਤੇ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਛਿੜਕਿਆ ਤੇ ਆਖਿਆ “ਬੋਲ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ ।” ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਸਾਰ ਹੀ ਦਯਾ (ਸਿੰਘ) ਉਠ ਖਲੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਚੀ ਸਾਰੀ ‘ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ’ ਬੋਲਿਆ । ਭਰੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਸਕਤਾ ਦਾ ਆਲਮ ਤਾਰੀ ਹੋ ਗਿਆ । ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਇਨਸਾਨਾਂ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਕੋਈ ਉਚੀ ਸਾਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੈ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਆਦਮੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਕਰਾਮਾਤ ਉਤੇ ਮੁਗਧ ਹੋਏ ਕਿਸੇ ਜਾਦੂ ਦੇ ਅਸਰ ਹੇਠ ਕੀਲੇ ਹੋਏ ਬੈਠੇ ਸਨ । ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਯਕੇ ਬਾਦ ਦੀਗਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚੌਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਆਬੇ ਹਯਾਤ ਪਿਲਾ, ਓਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਬੇ ਹਯਾਤ ਛਿੜਕ ਬੋਲੇ, ‘ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ ’ ਬੁਲਾ ਮੁੜ ਜ਼ਿੰਦਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ।

ਪਿਛੇ ਫਿਰ ਪੀਰ (ਗੁਰੂ) ਓਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੰਬੂ ਅੰਦਰ ਲੈ ਗਏ । ਕੁਝ ਚਿਰ ਬਾਦ ਗੁਰੂ ਆਪ ਅਤੇ ਉਹ ਪੰਜੇ ਆਦਮੀ ਪਿਛੇ ਤੰਬੂ ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਆਏ ਅਤੇ ਉਹ ਨਾਲੇ ਸਫੈਦ ਬੇ-ਦਾਗ ਲਿਬਾਸ ਪਾਏ ਹੋਏ ਸਨ । (ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਕਲਗੀਧਰ ਚਮਤਕਾਰ ਵਿਚ ਸਫੈਦ ਬਸਤਰ ਹੀ ਲਿਖੇ ਹਨ) ਉਹ ਪੰਜੇ ਮੁੜ ਜ਼ਿੰਦਾ ਕੀਤੇ ਆਦਮੀ ਤੰਬੂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆ ਖਲੋ ਗਏ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬੀਰ ਆਸਨ ਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਆਪ ਆਬੇ ਹਯਾਤ ਮੰਗਿਆ ।

ਭਾ. ਸੁੱਖਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੁਆਰਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਿਆਨਿਆ ਹੈ ।

ਯਥਾ :-

ਸ਼ੇਸ਼ ਸੁਰੇਸ਼ ਦਨੇਸ਼ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ, ਖੋਜਤ ਹੈ ਜਿਹ ਕੋ ਅਬਿ ਤੋਰੀ ।
ਸਿੱਧ, ਮੁਨੀ, ਮੁਨਿ ਨਾਰਦ ਸੋ, ਜਹਿ ਜਾਚਤ ਹੈ ਕਰ ਕਸਟ ਕਰੋਰੀ ।
ਕਿੰਨਰ, ਜੱਛ, ਭੁਜੰਗ, ਧਰਾਧਰ, ਸੇਵਤ ਹੈ ਜਿਸਕੋ ਨਿਸ ਭੇਰੀ ।
ਸੋ ਕਰਨਾ ਨਿਧ ਰੂਪ ਗੁਰੂ ਪਰ, ਖਾਲਸੇ ਅਗਰ ਖਰੋ ਕਰ ਜੋਰੀ ।
ਔਰ - ਛੀਰ ਸਮੁੰਦਰ ਕਿਧੋ ਗੁਰ ਪੂਰਨ, ਲਾਲ ਰਤਨ ਧਰੇ ਜਹਿ ਮਾਹੀ ।
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਧੋਨ ਸਸੀ ਸੁ ਧਨੰਤਰ, ਕੌਨ ਗਨੇ ਗਿਨਤੀ ਕਛੁ ਨਾਹੀ ।
ਰਿੱਧ ਔ ਸਿੱਧ ਪਦਾਰਥ ਕੋਟਕ, ਬੀਚ ਵਸੇ ਜਹਿਕੇ ਪਰਛਾਂਹੀ ।
ਸੋ ਗੁਰ ਪੂਰਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਮਾਂਗਤ, ਕੌਤਕ ਸੰਤ ਲਖਿਯੇ ਏਹਿ ਆਹੀ ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ, ‘ਅਸੀਂ ਸਿਰ ਦੇ ਕੇ ਇਹ ਅਮੋਲ ਵਸਤੂ ਲਈ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਲਈ ਕੀ ਦਿਓਗੇ ?’ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, ‘ਮੈਂ ਪ੍ਰਣ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਪਣਾ ਸਾਰਾ ਸਰਬੰਸ, ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ, ਪੁੱਤਰ, ਸਗੇ ਸਬੰਧੀ, ਸਭ ਕੁਝ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰ ਦਿਆਂਗਾ ।’ ਇਸ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਆਬੇ ਹਯਾਤ ਦੇ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਗੋਬਿੰਦ ਰਾਇ ਤੋਂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਵੀ ਸਿੰਘ ਪਦ ਜੋੜ ਦਯਾ ਸਿੰਘ, ਧਰਮ ਸਿੰਘ, ਹਿੰਮਤ ਸਿੰਘ, ਮੋਹਕਮ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਹੋ ਗਿਆ ।

ਅਬੁੱਲ ਤੁਰਾਨੀ ਲਿਖਦਾ ਹੈ, “ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਪਛੋਤਾਇਆ ਤੇ ਰੋਇਆ । ਉਸ ਸਮੇਂ ਓਥੇ ਹੀ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਆਦਮੀਆਂ ਨੇ ਓਹ ਆਬੇਹਯਾਤ ਪੀਤਾ । ਮੈਥੋਂ ਵੀ ਰਿਹਾ ਨਾ ਗਿਆ । ਮੈਂ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪਿੱਕਾਰਦਾ-ਪਛਤਾਂਦਾ ਹੋਇਆ ਓਸੇ ਵਕਤ ਕਿਸੇ ਮਿਕਨਾਤੀਸੀ ਕਸ਼ਸ਼ ਅਧੀਨ ਝੱਟ ਹੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਡਿਗ ਉਸ ਤੋਂ ਆਬੇ ਹਯਾਤ ਦੀ ਦਾਤ ਮੰਗੀ । ਗੁਰੂ ਨੇ, ਜਿਹੜਾ ਮੇਰੇ ਪਖੰਡ ਤੇ ਡੰਭ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਸੀ, ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਥਾਪਨਾ ਦੇ ਆਬੇ ਹਯਾਤ ਪਿਲਾਕੇ ਮੇਰਾ ਨਾਮ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਰੱਖ ਦਿਤਾ । ਮੇਰੇ ਜਨਮ ਜਨਮਾਂਤਰਾਂ ਦੇ ਪਾਪ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਦਿਨ ਕੱਟੇ ਗਏ । ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਫੌਜ ਵਿਚ ਭਰਤੀ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕਈ ਜੰਗਾਂ ਵਿਚ ਜੁਲਮ ਨਾਲ ਦੂ-ਬ-ਦੂ ਲੜਿਆ ।

ਉਸੇ ਦਿਨ ਹੀ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਘੱਲ ਦਿਤੀ । ਇਸ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਵਾਪਰੀ ਅਤੇ ਅੱਖੀ ਡਿੱਠੀ ਘਟਨਾ ਦਾ ਸਾਰਾ ਹਾਲ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕਿ ਰੱਖ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਤਾੜਨਾ ਕੀਤੀ ਕਿ ਖਬਰਦਾਰ ! ਜੀਉਂਦੇ ਜਾਗਦੇ ਖੁਦਾ ਨਾਲ ਜੁਲਮ ਨਾ ਕਮਾ, ਅਤੇ ਜੇ ਮੇਰੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਤੇ ਅਮਲ ਨਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਤੇਰੀ ਸਲਤਨਤ ਅਤੇ ਖਾਨਦਾਨ ਤਬਾਹ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ਤੇ ਤੇਰੇ ਤਖਤ ਦਾ ਦੁਨੀਆਂ ਤੋਂ ਨਾਮੋਂ-ਨਿਸ਼ਾਂ ਮਿਟ ਜਾਵੇਗਾ । ਆਦਿ ।”

ਸਾਰੰਸ਼ ਇਸ ਦਾ ਉਪਰ ਦਿਤੀ ਵਾਰਤਾ ਦਾ ਇਹ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਗੁਰੂਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਆਖਦੇ ਜ਼ਰੂਰ ਹਾਂ, ਪਰ ਓਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕਰਨੀਆਂ ਤੇ ਸ਼ੱਕ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ । ਸੁਖਮਨੀ ‘ਚ ਵਾਕ ਹੈ - ‘ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਆਪ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ॥’ ਤਾਂ ਫਿਰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਕੀਤੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਸਾਧਾਰਨ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਤੁੱਲ ਆਖਣਾ ਅਤੇ ਗਲਤ ਪ੍ਰਚਾਰਨਾ ਓਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਹੋਰ ਕੀ ਹੈ ?

ਸਾਨੂੰ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਇਸ ਕਬਿੱਤ ਤੋਂ ਸਬਕ ਸਿੱਖਣਾ ਲੋੜੀਦਾ ਹੈ ।

ਉਦਾਹਰਣ :-

ਜਾਂਕੇ ਏਕ ਫਣ ਅਗੂ ਹੈ ਧਰਣ ਧਾਰੀ,
ਤਾਹਿ ਗਿਰਧਰ ਕਹੇ ਕੌਨ ਸੀ ਵਡਾਈ ਹੈ ॥
ਜਾਂਕੇ ਏਕ ਬਾਵਰੇ ਹੂੰ ਵਿਸ਼ਵ ਨਾਥ ਨਾਮ ਕਹੇ,
ਤਾਹਿ ਬ੍ਰਿੱਜ ਨਾਥ ਕਹੇ ਕੌਨ ਅਧਿਕਾਈ ਹੈ ॥
ਅਨਕ ਅਕਾਰ ਓਅਕਾਰ ਕੇ ਵਿਬਾਰ ਤਾਹਿ,
ਨੰਦ ਕੋ ਨੰਦਨ ਕਹੇ ਕੌਨ ਪ੍ਰਭੁਤਾਈ ਹੈ ॥
ਜਾਨੇ ਉਸਤਤਿ ਅਰ ਕਰਤ ਹੈ ਨਿੰਦਾ ਮੂਢ,
ਐਸੇ ਹੀ ਅਰਾਧਨੇ ਸੇ ਮੌਨ ਸੁਖਦਾਈ ਹੈ ॥

ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿਚ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸਾਰੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਤੀਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜੋ ਵੀ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਕੌਤਕ ਕੀਤੇ ਉਹ ਸਚਾਈ ਭਰਪੂਰ ਅਤੇ ਛਲ ਕਪਟੋਂ ਰਹਿਤ ਸਨ ।

ਐਸੇ ਕਿਤਨੇ ਹੀ ਉਦਾਹਰਣ ਗੁਰੂ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਸਾਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਹਨ, ਜੈਸੇ ਬਾਬਾ ਅਟੱਲ ਜੀ ਦੁਆਰਾ ਮੋਹਨ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦਾਨ ਦੇਣਾ, ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ ਦਾ ਮੋਈ ਗਊ ਜਿੰਦਾ ਕਰਨਾ, ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਬਿਰਧ ਮਾਈ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦਾਨ ਬਖਸ਼ ਕਿ ਅੱਗੋਂ ਏਹ ਵਰ ਦੇਣਾ ਕਿ ਜਦ ਤੀਕ ਮੈਂ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਵਿਚ ਹਾਂ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਈ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਨਹੀਂ ਮਰੇਗਾ ।

ਸਾਡੇ ਗੁਰੂਆਂ ਨੇ ਜੋ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਸੰਪੂਰਨ ਕਹਿਣੀ ਅਤੇ ਕਰਨੀ ਕਰਕੇ ਨਿਭਾਇਆ ਹੈ, ਜੈਸੇ :- ‘ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮੇਰਾ ਮਾਰ ਜਿਵਾਲੇ ।’ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਅਧਿਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਕਸ਼ਸ਼ ਨਾਲ ਮੱਕਾ ਘੁੰਮ ਜਾਣਾ, ਰਾਮ ਰਾਇ ਨੇ ਗੁਰੂ ਹਰ ਰਾਇ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ੨੨ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਦਿਖਾਈਆਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹਨ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਾਜ਼ੀ ਦੁਆਰਾ ਮਰੇ ਹੋਏ ਬੱਕਰੇ ਦੀ ਲੱਤ ਕੱਟ ਲੈਣੀ ਤੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਤੋਂ ਹੁਕਮ ਕਰਵਾਣਾ ਕਿ ਰਾਮ ਰਾਇ ਨੂੰ ਕਹੋ ਕੇ ਬੱਕਰਾ ਜਿੰਦਾ ਕਰੇ । ਭਰੀ ਕਚਹਿਰੀ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਈ ਜਦ ਬੱਕਰਾ ਤਿੰਨ ਲੱਤਾਂ ਨਾਲ ਤੁਰ ਕੇ ਆਇਆ । ਰਾਮ ਰਾਇ ਨੇ ਕਿਹਾ , ਇਸ ਦੀ ਚੌਥੀ ਲੱਤ ਕਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਕਹੋ ਲਾਵੇ, ਆਦਿ । ਐਸੇ ਅਨੇਕਾਂ ਉਦਾਹਰਣ ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿਚ ਰੋਸ਼ਨ ਮਿਨਾਰ ਹਨ ਜੋ ਸਦਾ ਹੀ ਜਗਤ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਨੂਰਾਨੀ ਝਲਕ ਦਾ ਝੰਡਾ ਝੁਲਾਉਂਦੇ ਰਹਿਣਗੇ ।

ਇਹ ਸਾਰੀ ਨਾਮ ਦੀ ਬਰਕਤ ਹੈ । ਸਾਡੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀ ਮੱਤ ਪੱਛਮੀ ਸਭਯਤਾ ਨੇ ਖੁਰਦ ਬੁਰਦ ਕਰ ਰੱਖੀ ਹੈ । ਮੌਜ਼ੇ (ਕਰਾਮਾਤਾਂ) ਅੱਜ ਵੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਉਜਾਗਰ ਹਨ । ਪਰ ਅਸੀਂ ਇਸ ਕਹਾਵਤ ਅਨੁਸਾਰ - ‘ ਆਪ ਨ ਦੀਏ ਚੁਲ੍ਹ ਭਰ ਪਾਨੀ, ਤਹਿ ਨਿੰਦੇ ਜਹਿ ਗੰਗਾ ਆਨੀ ।’ ਅਸੀਂ ਆਪ ਤਾਂ ਕੁਛ ਕਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ, ਪਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੁੱਝ ਕਰਕੇ ਵਿਖਾ ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਿੰਦੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ । ਇਤੀ ।

ਅਬੁੱਲ ਤੁਰਾਨੀ ਦੀ ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਖੋਜ ਦੇ ਨਜ਼ਰੀਏ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਲਈ ਇਕ ਅਮੁੱਲ ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੈ, ਇਸ ਤੇ ਬਹੁਤ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ।

ਚਮਤਕਾਰ

ਕੇ. ਐਸ. ਭਮਰਾ

- ਕੈ - ਗੋ ਅਤੇ ਗ੍ਰੀਬ ਦੀ ਪੁਕਾਰ ਸੁਣ ਕਲੁ ਮਾਹਿ,
ਛਿਨ ਵਿਚ ਆਕੇ ਦੁੱਖ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਹਾਰਾਂਗਾ ।
- ਬਿੰ - ਬਿੰਦ ਜਿਨੀ ਦੇਰ ਨਾ ਲਗਾਉਂ ਦੁਖ ਮੇਟ ਕੇ ਤੇ,
ਬੂਟਾ ਨਿੰਕਾਰੀ ਨਾਂ ਬੀਰਤਾ ਉਕਾਰਾਂਗਾ ।
- ਢ - ਦਰਦ ਵੰਡਾਉ ਜੜ੍ਹਾਂ ਜੁਲਮ ਦੀਆਂ ਪਟਣੇ ਨੂੰ,
ਹੱਥ ਕਿਰਪਾਨ ਮੂੰਹੋ ਬਚਨ ਉਚਾਰਾਂਗਾ ।
- ਸਿੰ - ਸਿੰਘ ਦੀ ਗਰਜ ਨਾਲ ਜਾਬਰਾਂ ਲਰਜ ਗਏ,
ਮੰਤ੍ਰ ਗੁਰਕਾਨ ਦੇ ਕੇ ਰੂਪ ਬਾਰਾਂ ਧਾਰਾਂਗਾ ।
- ਘ - ਘੱਤ ਕੇ ਵਹੀਰ ਦੀਨ ਦੁਖੜੇ ਨਿਵਾਰਣੇ ਨੂੰ,
ਬੇੜੇ ਮੰਝਧਾਰ ਚੋਂ ਮਸਤਾਨਿਆਂ ਦੇ ਤਾਰਾਂਗਾ ।
- ਜੀ - ਜੀ ਹਰਿ ਹਰ ਹਰੀ ਵਾਲੇ ਵੇਖ ਪ੍ਰਤਾਪ ਚੋਂ,
‘ਭਮਰੇ’ ਮਹਿਕ ਜਗਜੀਤ ਦੀ ਖਿਲਾਰਾਂਗਾ ।

*Congratulations
and Best Wishes on
300th Anniversary
of Khalsa*

from

KAY'S CHEMIST

Dispensing Chemist

Opening Hours

Monday- Friday: 9.00a.m. to 7.30p.m.

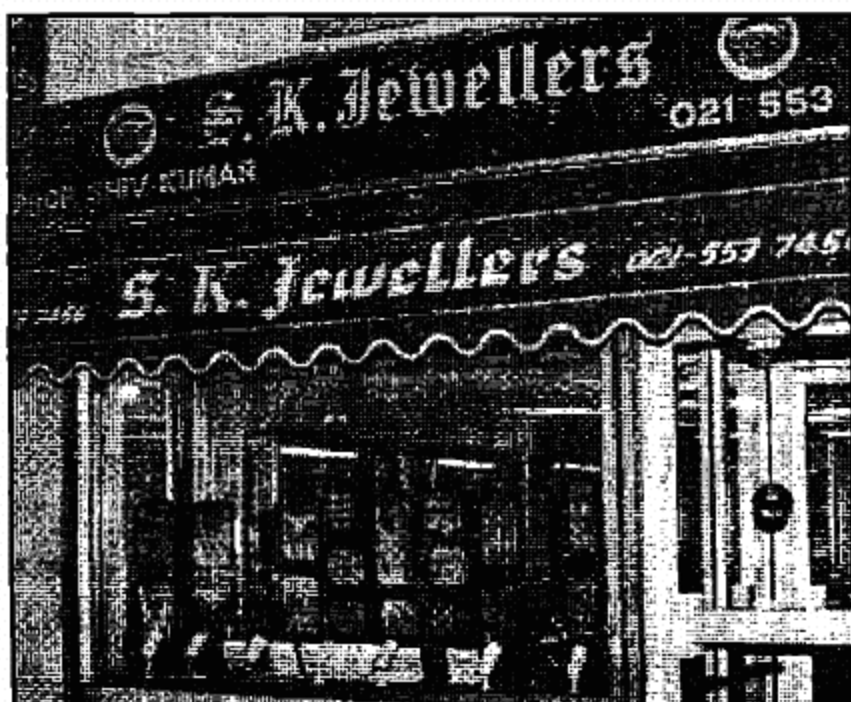
Saturday: 9.00a.m. to 6.00p.m.

**24 Ross Road
(off Shoppenhanger's Road)
Maidenhead SL6 2SZ**

Tel.: 01628 770687

*With best wishes on
the tricentenary
celebrations of
the Khalsa Panth*

S.K. JEWELLERS

- Pendants
- Signet Rings
- Necklaces
- Wedding Rings
- 22ct Hallmark Gold
- Tax Free for
Overseas Visitors

Prop: Shiv Kumar

For modern designs and a friendly service

(opp. Gurdwara Sant Domeliwala Ji)

87 High Street, West Bromwich

West Midlands B70 6NJ

Tel: 0121 553 7456

Mobile: 0956 891468

*With Best Wishes on the
tricentenary celebrations of
establishment of The
Danth Khalsa*

from

Inderjeet Singh Ghatora & Family
91 Mantagu Road, Datchet-Berks SL3 9DH
Tel: 01753 593131

*CONGRATULATIONS AND
BEST WISHES ON
300TH ANNIVERSARY
OF KHALSA PANTH*

from

*Jaswinder Singh Bhambra
Mr. & Mrs. KS Bhamra and Family
Palwinder Singh Bhamra
Amerjit Singh Bhamra*

Königstraße 16A D-22767 Hamburg
Phone: 0 40/381177, Fax: 0 40/387410
email: india-food-company@t-online.de

WITH BEST WISHES ON THE OCCASION OF THE 300TH ANNIVERSARY OF THE KHALSA

from

BRIGHT WORLD DESIGNS LTD
P R I N T • D E S I G N • T Y P E S E T T I N G

Competitive rates

Specialists in books,
Magazines, Brochures

Your one-stop call for a fast, reliable service

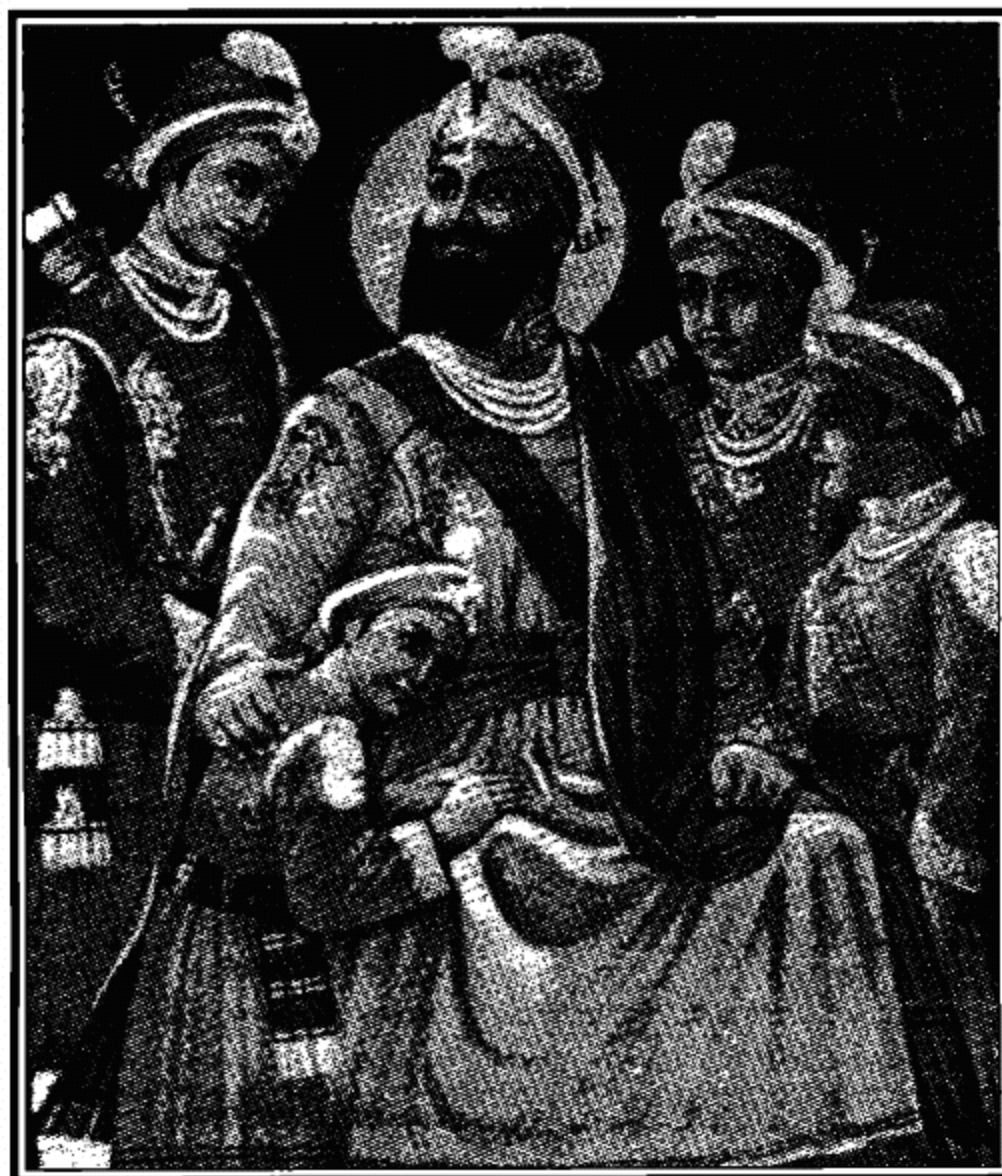

Call us now on:

0181 842 4348

196 Church Road Northolt Middlesex UB5 5AE
Fax: 0181 845 8828 E-Mail: aabwd@worldinternet.net

*With Best Wishes on the
tricentenary celebrations of
establishment of The
Khalsa Panth*

From
Harbhajan Singh Jabbal & Family

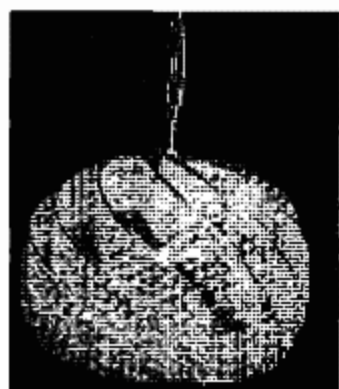
Key Range Ltd.

Lion House
Unit A2, Bridge Road Industrial Estate, Bridge Road,
Southall, Middlesex. UB2 4AB
Tel: (44) 0181 893 6000 (6 Lines) Fax: (44) 0181 893 5943
email: J48BLE@AOL.COM

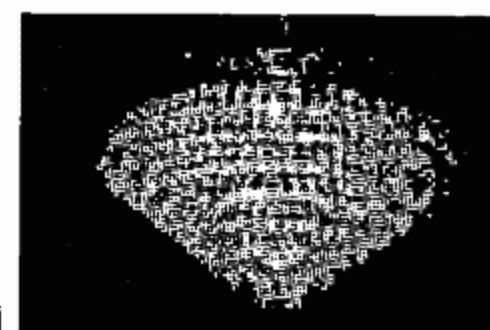
With best wishes on the tricentenary celebrations of establishment of the Khalsa Panth

AM

ELECTRICAL DISTRIBUTORS

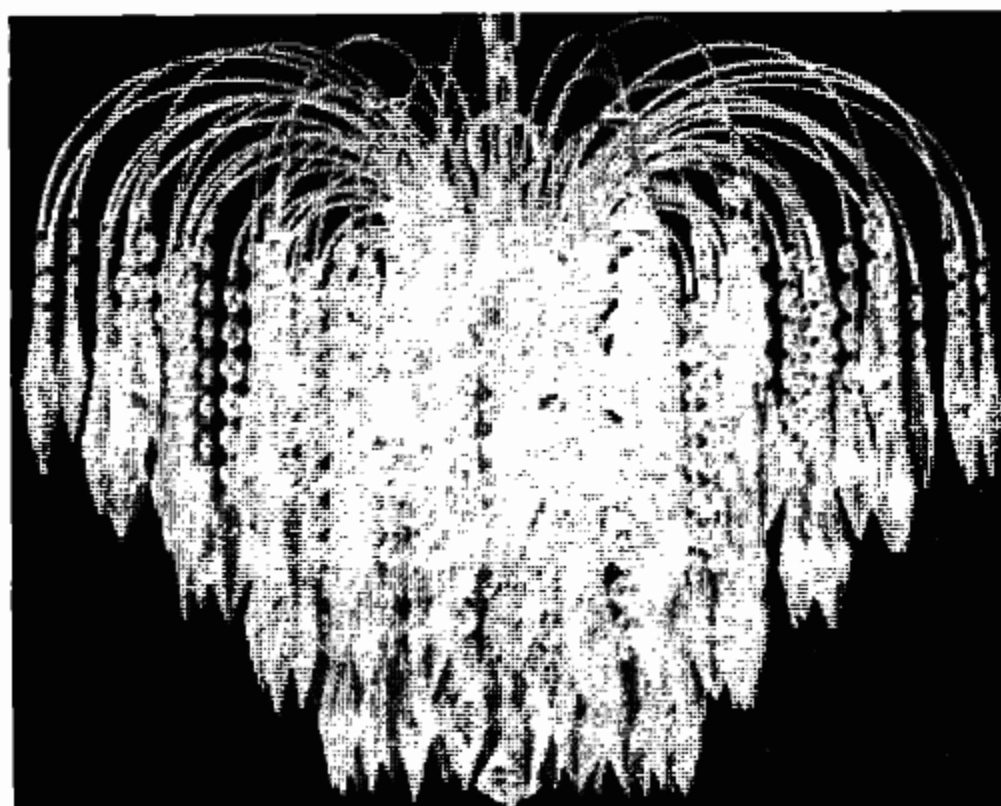
**Berkshires
Ultimate Suppliers**

We Specialise in Domestic and Industrial Wiring and Accessories

Our Prices
Will Not
SHOCK

You
Guaranteed to
beat any
written
Quotation

**BURGLAR AND
FIRE ALARMS IN
STOCK**

CC TV. Systems,
Brass Sockets,
Special Effect &
Wood Accessories
Also Available

LET US BRIGHTEN YOUR LIFE UP

When it comes to Electrical let us Turn you on

THE U.K'S FASTEST GROWING ELECTRICAL WHOLESALERS

**A.M. ELECTRICAL
DISTRIBUTORS**

338/390 Farnham Road
Slough, SL2 1JD
Tel: 01753 550005
Fax: 01753 550003

**SND ELECTRICAL
WHOLESALERS**

SND House
23/25 Constitution Hill
Hockley, Birmingham, B19
Tel: 0121 236 5012
Fax: 0121 233 3654

**SND ELECTRICAL
LEICESTER**

232 Narborough Road
Leicester,
LE3 2AN
Tel: 0116 233 0025
Fax: 0116 233 3437

**SND ELECTRICAL
(MANCHESTER)**

267 Bury New Road
Salford
Manchester M8 8DY
Tel: 0161 792 0000
Fax: 0161 792 1666

*So whether its a bulb for your light or you've decided to rewire the whole town
it will be a pleasure to see you.*

*Congratulations
and
Best Wishes
on
300th Anniversary
of
Panth Khalsa*

From

Kuldeep Singh Ubhi & Family

INDIAN COMMUNITY CENTRE ASSOCIATION

Rowson Street New Basford Nottingham NG7 7FR

Tel: 0115 978 5985 Fax: 0115 979 1500

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਰੇ ਇਹ ਖੋਜ ਭਰਪੂਰ ਲੇਖ ਚਕ੍ਰਵਰਤੀ ਜੀ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਵਡਮੁਲੀ ਦੇਣ ਹੈ । ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਨਾਲ ਪੰਥ ਦੇ ਉਘੇ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਦੇਕੇ ਇਸ ਲੇਖ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਹੈ ।

ਸੰਪਾਦਕ

ਖੰਡੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਿਸ ਨੇ ਭਣਾਇਆ ?

ਸੰਤ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚਕ੍ਰਵਰਤੀ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਭਾਰਤ ਰੱਖਕ ਦੁਸ਼ਟ ਦਮਨ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਵੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਮਤ ਦਾ ਕਾਫੀ ਅਸਰ ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸੀ । ਪੁਰਾਤਨ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਾ ਕਰਤਾ ਭਾਈ ਰਤਨ ਸਿੰਘ 'ਭੰਗੂ' ਜਿਸਦੇ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਸਹੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਨਾ ਕੇਵਲ ਸੰਪਾਦਤ ਕਰਕੇ ਬਲਕਿ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਕਟ ਵਢ ਕਰਕੇ ਭਾਈ ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪਰੈਸ 'ਵਜ਼ੀਰ ਹਿੰਦ ਪਰੈਸ' ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨੇ ਛਾਪਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਸੰਪਾਦਕ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ - "ਅਰ ਕਈ ਥਾਈਂ ਇਸ ਕਾਹਲੀ ਕਰਕੇ ਅਰ ਟਾਂਵੇ ਥਾਈਂ ਆਖਯੋਪਕ ਦੇ ਆਭਾਸ ਪੈਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਦਰੁਸਤੀ ਦਾ ਮਹੁਤਾਜ ਸੀ । ਪਰ ਅਸਾਂ ਆਪਣੀ ਵਲੋਂ ਪੂਰਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸੁਧਾਈ ਪੂਰੀ ਹੋਵੇ ।" 'ਵਿਥਿਆ' ਅੰਕ (ਚ) ਛਾਪ ਪਹਿਲੀ ਮਾਰਚ ੧੯੧੪ ਜਿਸਦੀ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਦੇ ਖਿਆਲ ਅਨੁਸਾਰ ਪੂਰੀ ਸੁਧਾਈ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਆਖਯੋਪਕ ਭਾਵ ਵਾਧੂ ਜਾਂ ਨਕਲੀ ਆਭਾਸ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਪਰ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਹੀ ਕਰ ਕੇ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਹੋਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਮਤ ਦਾ ਗਲਬਾ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਰਿਹਾ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੀ ਸਾਜਨਾ ਸਮੇਂ ਦੁਸ਼ਟ ਦਮਨ ਦਸਮੇਸ਼ ਸਵਾਮੀ ਜੀ ਵੀ ਉਸਤੋਂ ਉਪਰ ਨਹੀਂ ਉਠ ਸਕੇ ਅਤੇ ਉਹ ਵੀ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੀ ਸਾਜਨਾ ਪੰਡਤ ਤੇ ਜੋਤਸ਼ੀ ਸੱਦ ਕੇ ਮਹੂਰਤ ਕਢਾ ਕੇ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ :-

ਇਤਨੀ ਬਾਤ ਬਿਚਾਰ ਕਰ, ਹੁਤੀ ਬਾਤ ਲਈ ਚੀਨ ।
ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਹਿ ਸ੍ਰੀ ਕੇਸ ਗੁੜ, ਉਦਮ ਸੋਊ ਕੀਨ ।੩੭।
ਸੱਦ ਪੰਡਤ ਬਡ ਜੋਤਕੀ, ਮਹੂਰਤ ਖੁਬ ਕਢਾਏ ।
ਖੜੇ ਕੀਏ ਭੁਜੰਗੀ ਛਾਂਟ ਪੰਜ, ਪੰਜੇ ਜਾਤ ਗਿਣਾਏ ।੩੮।

(ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੰਨਾ ੩੯)

ਜਦ ਸਰਬ ਕਲਾ ਸਮਰੱਥ ਗੁਰੂ ਦੇਵ ਜੀ ਵੀ ਪੰਡਤ ਤੇ ਬਡਜੋਤਕੀ-ਜੋਤਸ਼ੀ ਸਦਕੇ ਮਹੂਰਤ ਕਢਾ ਕੇ ਹੀ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੀ ਸਾਜਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਦ ਹੋਰ ਆਮ ਸਿੱਖ ਤੇ ਜੋ ਪੌਰਾਣਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸੀ ਤੇ ਅਜ ਵੀ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਬਾਕੀ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਅੱਖ ਪ੍ਰੋਖੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਸੁਖ !

ਅੱਜ ਮੇਰਾ ਵਿਸ਼ਾ ਇਹ ਨਹੀਂ, ਅੱਜ ਤੇ ਮੈਂ ਕੇਵਲ ਏਹੀ ਦਸਣਾ ਹੈ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਜੋ ਮਰਯਾਦਾ ਅਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਹੈ, ਇਸਦੀ ਕਾਇਮੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੀ ਹਨ । ਸ੍ਰੀ ਦਸਮੇਸ਼ ਸਵਾਮੀ ਜੀ ਦੀ ਤੇ ਅਜੋਕੀ ਮਰਯਾਦਾ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਫਰਕ ਹੈ । ਜਿਸਦਾ ਨਿਰਨਾ ਪੁਰਾਤਨ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚ ਇੰਝ ਕੀਤਾ ਹੈ ।

੧. ਭਾਈ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਭੰਗੂ ਆਪ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਹ ਸਾਰਾ ਹਾਲ ਭਾਈ ਸੁਖਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਚਤ "ਗੁਰ ਬਿਲਾਸ" ਵਿਚੋਂ ਸੰਖੇਪ ਤੌਰ ਤੇ ਲੈਕੇ ਹੀ ਮੇਰੇ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਸੁਨਾਣ ਲਈ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :-

ਗੁਰ ਬਿਲਾਸ ਮਧ ਬਹੁ ਕਹੀ ।
ਕਹੀ ਚਾਹੀਯੈ ਜੋ ਉਸਤੇ ਰਹੀ ।
ਯਾਂਤੇ ਬਹੁਤ ਨ ਕਹੂੰ ਪਸਾਰਾ ।
ਬਹੁਤ ਪਸਾਰੈ ਹੋਇ ਗ੍ਰੰਥ ਭਾਰਾ ।
ਬਹੁਤ ਹੋਇ ਜਿਸ ਸੁਨਨੈ ਹੇਤ ।
ਗੁਰ ਬਿਲਾਸ ਤੈ ਸੋ ਲਵੇ ਭੇਤ ।

(ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੰਨਾ ੪੯)

ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਵੀ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰ ਬਿਲਾਸ ਦੀ ਹੀ ਗਵਾਹੀ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਾਂ । ਗੁਰ ਬਿਲਾਸ ਸਭ ਤੋਂ ਪੁਰਾਤਨ ਪੁਸਤਕ ਹੈ, ਇਸਦੇ ਰਚਨਹਾਰ ਭਾਈ ਸੁਖਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਕੇਸਗੁੜ ਸਾਹਿਬ ਦੇ

ਮਹੰਤ ਤੇ ਗੁੰਥੀ ਸ੍ਰੀ ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇਵਾਂ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦਾ ਹਾਲ ਡਿੱਠਾ ਸੀ ਤੇ ਵੇਖਣ ਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਸੁਣਿਆ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਕੇਵਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਪਰ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤਾ ਕਿਹੜੀ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹੀ ਇਹ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ।

ਹੈ ਕਰ ਉਦਾਸ। ਖਾਲਸਾ ਪ੍ਰਗਾਸ। ਕਰਣਾ ਅਗਾਰ, ਸਤਿਗੁਰ ਦਯਾਰ।
ਆਗਯਾ ਅਕਾਲ, ਮਾਨੀ ਬਿਸਾਲ। ਦੇਵੀ ਚਰਿਤ੍ਰ, ਉਰ ਧਰ ਬਚਿਤ੍ਰ।
ਨਿਜ ਜੋਤ ਧਾਰ, ਕੀਨੋ ਦਯਾਰ। ਅਸਧੁਜ ਸੁ ਪੰਥ, ਦੈ ਸਰਬ ਸੰਥ।
ਪੜ੍ਹ ਕਰ ਸੁਮੰਤ੍ਰ, ਨਾਨਾ ਇਕੰਤ੍ਰ। ਕਰ ਸੁਧ ਬੁਧ, ਭਯੋ ਪੂਰ ਸੁਧ।

ਰਾਮ ਕੁਇਰ ਬੂਢੇ ਸੁਮਤਿ ਯੋ ਮਾਤਾ ਜੀ ਤੀਰ। ਨਖ ਸਿਖ ਕਥਾ ਦਯਾਲ ਕੀ ਬਰਨੀ ਸੁਖਦ ਸਰੀਰ।

ਤਾਤੇ ਮਾਤਾ ਆਨ ਕਰ ਦੀਸ ਪਤਾਸੇ ਡਾਰ। ਖੁਸ਼ੀ ਭਯੋ ਜਗਤੋਸ ਜੂ ਐਸੋ ਚਰਿਤ੍ਰ ਨਿਹਾਰ।
ਇਹ ਮਾਤਾ ਕੀਨੋ ਉਪਕਾਰ। ਜਾਨ ਖਾਲਸਾ ਆਦਿ ਕੁਮਾਰ।
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀਅਸ ਤਿਆਰ। ਪੁਨ ਅਰਦਾਸ ਕਰੀ ਬਿਸਤਾਰ।
ਠਾਂਢ ਭਏ ਸਭ ਕਮਰ ਛਕਾਈ। ਤਿਨ ਪਾਰਨ ਕੇ ਅੱਗੁ ਸੁ ਆਈ।
ਪੜ੍ਹੈ ਸਲੋਕ ਮੁਖ ਅਮੀ ਪਿਆਵੈ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਮੁਖ ਬੋਲ ਬੁਲਾਵੈ।
(ਗੁਰ ਬਿਲਾਸ ਭਾਈ ਸੁਖਾ ਸਿੰਘ ਪੰਨਾ ੨੦੩)

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਿਵੇਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਕਿਹੜੀ ਕਿਹੜੀ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹੀ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕੁਝ ਦਸਿਆ। ਹਾਂ ਏਨਾ ਜ਼ਰੂਰ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੇਵੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪੜ੍ਹਿਆ, ਸ਼ਾਇਦ 'ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ' ਤੇ 'ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ' ਤੋਂ ਮੁਰਾਦ ਹੈ ?

ਇਸਤੋਂ ਦੂਜੀ ਗਵਾਹੀ ਕਵੀ ਸੈਨਾਪਤੀ ਰਚਿਤ 'ਦਸਮ ਗੁਰ ਸੋਭਾ' ਦੀ ਹੈ। ਜਿਸਦਾ ਸੰਪਾਦਨ ਅਕਾਲੀ ਕੌਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਿਹੰਗ ਜੋ ਪੱਕੇ ਸਿੰਘ ਸਭੀਏ ਅਤੇ ਚੀਫ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਸਨ, ਨੇ ਕੀਤਾ ਉਹ ਇਸਦੀ ਭੂਮਕਾ ਵਿਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ - “ਕੌਮ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਕਿ 'ਗੁਰ ਸੋਭਾ' ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ..... ਇਤਨਾ ਤਾਂ ਨਿਰ ਵਿਵਾਦ ਮੰਨ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਗੁੰਥ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰੀ ਸਿੱਖ (ਖਾਲਸਾ) ਕਵੀ ਸਨ।” ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਕੋਈ ਵੀ ਰਾਏ ਨਾ ਦੇਂਦੇ ਹੋਏ 'ਹਿਸਟਰੀ ਸੋਸਾਇਟੀ' ਦੇ ਮੁਖ ਪਤ੍ਰ 'ਇਤਿਹਾਸਕ ਪਤ੍ਰ' ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਸ੍ਰ. ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰੀਸਰਚ ਸਕਾਲਰ ਦੀ ਲਿਖਤ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਕੇ ਹੀ ਬਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ -

“ਵੈਸਾਖੀ ਦੇ ਦਿਨ ਸੰਗਤ ਨੂੰ 'ਖਾਲਸਾ' ਬਣਾਕੇ ਖੰਡੇ ਦੀ ਪਹੁਲ ਦੇਣ ਦਾ ਪਤਾ ਪਹਿਲੇ ਪ੍ਰਥਮ ਕਵੀ ਸੈਨਾਪਤੀ 'ਖਾਲਸਾ' ਨੇ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਪਰ ਉਸਨੇ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ' ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੀ ਵਿਧੀ ਵਰਨਣ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ ਆਪਣੀ ਯਾ ਹਜ਼ੂਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਸਮਕਾਲੀ ਤੇ ਦਰਬਾਰੀ ਲਿਖਾਰੀ ਦੀ ਲਿਖਤ ਭੀ ਹਾਲਾਂ ਤਕ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਲਗੀ।” (ਇਤਿਹਾਸਕ ਪਤ੍ਰ ਵੈਸਾਖ, ਜੇਠ, ਹਾੜ, ਸੰ. ੧੯੫੧)

ਪੰਨਾ ੬)

ਹੋਰ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਗਵਾਹੀ ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਗਿਆਨੀ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਹੈ। ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਦੀ ਹੀ ਉਹ ਮਹਾਨ ਹਸਤੀ ਹੈ ਜਿੰਨਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ 'ੳ' ਤੋਂ ਲੈਕੇ 'ੜ' ਤੀਕ ਕ੍ਰਮ ਬਧ ਕੀਤਾ। ਉਨਾਂ ਦੀ ਰਾਇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਦੀ ਇਉਂ ਹੈ -

ਬੀਰਨ ਕਾ ਬਾਨਾ ਕਰ ਜੰਗ ਕਾ ਮਹਾਨਾ ਲਖ,
ਕਟ ਮੈਂ ਕਛਹਿਰੇ ਅਚਹਿਰੇ ਧਰਾਇਕੇ।
ਪੋਸ਼ ਉਢਾਇ ਕਰਵਾਰੈਂ ਗਰ ਪਾਇ ਦੋਊ,
ਹਾਥ ਜੁਰਵਾਇ ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਜਪਾਇ ਕੈ।
ਪਾਇ ਲੋਹ ਬਾਸਨ ਮੈ ਜਲ ਮੈ ਪਤਾਸੇ ਖੰਡਾ,
ਸੁਧ ਧਾਰ ਫੇਰ ਦੀਓ ਦੇਵੀ ਥਾ ਜੋ ਭਾਇਕੈ।

ਪਾਚ ਪਾਚ ਪੌੜੀ ਪੜ ਜਪਜੀ ਔ ਜਾਪ ਜੀ ਕੀ,
ਦਸਹੂੰ ਸਵੱਯੇ ਪੁਨ ਚੌਪਈ ਅਲਾਇਕੈ ।
ਆਨੰਦ ਉਚਾਰ ਅਰਦਾਸ ਕਰਕੈ ਸੁਧਾਰ,
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਗੁਰ ਐਸ ਬਿਧ ਕੀਨੋ ਹੈ ।
ਪ੍ਰਥਮ ਕਰਦ ਸਾਥ ਆਪ ਗੁਰ ਨਾਥ ਲੀਓ
ਪਾਛੇ ਆਛੇ ਆਪ ਪਾਚ ਸਿਖਨ ਕੋ ਦੀਨੋ ਹੈ ।
ਪਾਂਚ ਪਾਂਚ ਅੰਚੁਰੀ ਪਿਲਾਈ ਫਤੇ ਬੁਲਵਾਈ
ਤਿਯੋਂ ਹੀ ਫਿਰ ਸਿਰ ਪਰ ਨੈਨਨ ਪੈ ਚੀਨ ਹੈ ।
ਬਾਕੀ ਏਕ ਪਿਲਵਾਇਓ ਭੇਦ ਹੈ ਨਸਾਇਓ
ਏਕ ਜਾਤ ਸਭ ਕੋ ਬਨਾਯੋ ਭਰਮ ਛੀਨੋ ਹੈ ।

ਸ੍ਰੀ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਪੰਜ ਪੰਜ ਪੌੜੀਆਂ ਜਪ ਤੇ ਜਾਪ ਦੀਆਂ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਹੀ ਦਸਦੇ ਹਨ ।
ਏਥੇ ਵੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਖੰਡੇ ਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਸਗੋਂ ਕਰਦ ਦਾ ਹੀ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਕਿਉਂਕਿ-
“ ਖੰਡਾ ਸੂਧ ਧਾਰ ਫੇਰ ਦੀਓ ਦੇਵੀ ਥਾ ਜੋ ਭਾਇਕੈ ।” ਲੋਹੇ ਦੇ ਬਰਤਨ ਵਿਚ ਜਲ ਤੇ ਪਤਾਸੇ ਪਾਇਕੇ ਓਹ
ਖੰਡਾ ਫੇਰਿਆ ਜੋ ਦੇਵੀ ਨੇ ਦਿਤਾ ਸੀ । ਪਰ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਆਪਣਾ ਲਿਖਿਆ ਆਪ ਹੀ ਭੁਲ ਗਏ ਹਨ ਕਿ
ਦੇਵੀ ਖੰਡਾ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਕਰਦ ਦਿਤੀ ਸੀ । ਕਿਉਂਕਿ ਪਿਛੇ ਆਪ ਸਾਫ ਲਿਖ ਆਏ ਹਨ ਕਿ :-

ਪੁਨ ਇਕ ਲਘੁ ਕਿਰਪਾਨ ਦੈ
ਭਈ ਲੋਪ ਜਗ ਮਾਤ ।
ਸਤਿਗੁਰ ਪੁਰੀ ਅਨੰਦ ਮੈਂ
ਆਏ ਫਿਰ ਬਖਸ਼ਾਤ ।

(ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੰਨਾ ੧੫੩)

ਸ੍ਰੀ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਕਰਦ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਨਾ ਪੂਰਾ ‘ਜਪ’
ਪੜ੍ਹਿਆ ਨਾ ‘ਜਾਪ’ ਸਗੋਂ ਪੰਜ ਪੰਜ ਪੌੜੀਆਂ ਪੜ੍ਹਕੇ ਹੀ ਤਿਆਰ ਕਰ ਲਿਆ । ਫਿਰ ‘ਪ੍ਰਥਮ ਕਰਦ ਸਾਥ
ਆਪ ਗੁਰ ਨਾਥ ਲੀਓ’ ਉਸੇ ਕਰਦ ਨਾਲ ਜੋ ਦੇਵੀ ਨੇ ਦਿਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ
ਸੀ ।

ਇਹ ਸਤਰਾਂ ਲਿਖਣ ਤੋਂ ਮੇਰੀ ਮੁਰਾਦ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਓਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਇਹ
ਦਸਮੇਸ਼ ਸਵਾਮੀ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਸੀ ਓਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਦਾਤੇ ਸਨ ਓਨਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੈ, ਮੇਰਾ ਭਾਵ ਤਾਂ
ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਜੋਕੀ ਜੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਹੈ ਇਸਦੇ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ
ਜੀ ਹੀ ਹਨ ।

“ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪੱਤ੍ਰ ” ਦਾ ਵਿਦਵਾਨ ਸੰਪਾਦਕ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ - (੧) ਸੈਨਾਪਤਿ ਤੋਂ
ਚਾਲੀ ਕੁ ਸਾਲ ਬਾਦ ਸੰਮਤ ੧੮੦੮ ਬਿਕ੍ਰਮੀ ਵਿਚ ‘ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਸੋਭਾ’ ਦਾ ਹੀ ਆਸਰਾ ਲੈਕੇ ਭਾਈ ਕੁਇਰ
ਸਿੰਘ ‘ਕਲਾਲ’ ਨੇ ‘ਗੁਰ ਬਿਲਾਸ’ ਗ੍ਰੰਥ ਰਚਿਆ ਹੈ । ਪਰ ਕਥਾ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ‘ਸ਼ਹੀਦ’ ਦੇ
ਮੁਖਾਰਬੰਦ ਤੋਂ ਕਰਵਾਈ ਹੈ, ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਨੌਵੇਂ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ‘ਸੀਸ ਭੇਟ’ ਪ੍ਰਸੰਗ ਤੋਂ ਬਾਦ ਲਿਖਿਆ
ਹੈ -

ਦੋਹਰਾ -

ਉਤੇ ਲੋਕ ਜੋ ਭਾਖਈ ਇਤ ਪ੍ਰਭ ਯਾ ਬਿਧਿ ਠਾਨ ।
ਨਿਕਸੇ ਤੰਬੂ ਤਾਹ ਤੇ ਸੰਗ ਸਿਖ ਸੁਖ ਮਾਨ ।੨੩।
ਸਵੈਯਾ -

ਤਾਂ ਕਰ ਸੋ ਕਰ ਧਾਰ ਅਏ ਪੁਨਿ
ਬੈਠ ਸਿੰਘਾਸਨ ਕੋਤਕ ਹੋਰੇ ।
ਧਨ ਧੰਨ ਕਰੈ ਨਰ ਨਾਰ ਤਬੈ
ਪੁਨਿ ਭੂਖਨ ਅਨਿਕ ਦਏ ਤਿਹ ਕੋਰੇ ।
ਕੋਰ-ਮਯਾਧ ਕਰ ਆਪ ਸਮਾਨ
ਕਰੇ ਤਬ ਹੀ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਚੋਰੇ ।

ਸਰਤਾ ਜਲੜ ਲੀਨ ਅਛੂਤ ਮੰਗਾਇਕੈ
 ਪਾਤ੍ਰ-ਲੋਹ ਮੈ ਤਾ ਪ੍ਰਭ ਬੇਰੇ ।
 ਪੜ੍ਹਤੇ ਸੁ ਉਦਾਸ ਹੈ ਮੰਤ੍ਰ ਕੋ ਪ੍ਰਭੁ
 ਠਾਵੇ ਹੈ ਆਪ ਭਏ ਸੁ ਸਵੇਰੇ ।
 ਅਸ ਕੌਤਕ ਵੇਖ ਸੁ ਸਾਹਿਬ ਕੋ ਬਿਪ
 'ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਪਾ' ਤ ਬਿਧਿ ਯਾ ਲਖ ਪਾਈ ।
 ਮਾਤਾ ਕੇ ਤੀਰ ਗਯੋ ਤਬ ਧਾਇਕੈ
 ਛੋਰਝ ਕਥਾ ਨਖ-ਸਿਖ ਸੁਨਾਈ ।
 ਖਾਲਸ ਪੰਥ ਕੋ ਆਦ ਰੁ ਅੰਤ ਸੁ
 ਯਾ ਬਿਧਿ ਕੋ ਸੁਨਿ ਮਾਤ ਸੁ ਆਈ ।
 ਤਾਸ ਮੈਂ ਆਨ ਪਤਾਸੇ ਡਰੇ ਗਨ
 ਪੇਖੇ ਸੁ ਮਹਲ ਪ ਕੋ ਬਾਤ ਅਲਾਈ ।
 ਤਾਤਣ ਅਰ ਮਾਤ ਕੀ ਅੰਸ ਭਈ ਅਬ
 ਯਾ ਕਰ ਹੇਤ ਭਵੈ ਨਿਜ ਮਾਈ ।
 ਪ੍ਰੇਮ ਪਤਾਸੇ ਡਰੇ ਅਬ ਮਾਤ ਨੇ
 ਯੋਂ ਅਤਿ ਸੰਗਤਿ ਮੋਦ ਧਰਾਈ ।
 'ਧੰਨ ਧੰਨ' ਕਹੈ ਸਭ ਜਨ ਮਾਤ ਕੋ
 'ਮਾਤਾ ਕੀਯੋ ਉਪਕਾਰ !' ਗਨਾਈ ।
 ਜਲ ਥਲ ਮੈਂ ਜੋਤਿ ਬਿਰਾਜਤ ਮਾਤ ਕੀ
 ਯਾਹਿ ਕਥਾ ਸੁਨਕੈ ਚਿਤ ਚਾਈ ।੨੬।
 ਦੋਹਰਾ--

'ਅੰਮ੍ਰਿਤ' ਗੁਰੂ ਤਿਆਰ ਕਰਿ ਕੈ ਅਰਦਾਸ ਕੀ ਰੀਤਿ ।
 ਠਾਵੇ ਕਮਰ ਛਕਾਇਕੈ ਸਨਮੁਖ ਪੰਚ ਸੁਨੀਤ ।੨੭।

(੧. ਕਨਖੀ, ਕ੍ਰਿਪਾ-ਕਟਾਖ, ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ । ੨. ਨਦੀ ਦਾ ਜਲ । ੩. ਭਾਈ ਸੁਖਾ ਸਿੰਘ ਨੇ 'ਕ੍ਰਿਪਾ ਰਾਮ' ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਥਾਂ ਇਹ ਭਲ ਭਾਈ ਰਾਮ ਕੁਇਰ ਜੀ ਨੂੰ ਦੇਣੀ ਉਚਿਤ ਸਮਝੀ ਹੈ । ੪. ਖੋਲਕੇ, ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ - ਦੋਹਰਾ - 'ਰਾਮ ਕੋਇਰ' ਬੂਢੇ ਸੁਮਤਿ ਯੋ ਮਾਤਾ ਜੀ ਤੀਰ । ਨਖ ਸਿਖ ਕਥਾ ਦਿਯਾਲ ਕੀ ਬਰਨੀ ਸੁਖਦ ਸਰੀਰ ।੩੭। ੫. ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਘਰ ਦੀ ਮਾਤਾ ਜੀਤੋ ਜੀ ਨੂੰ ਆਈ ਵੇਖ । ੬. ਪਿਤਾ ।)

ਯਾਨੀ ਸਿਰਫ਼ ਏਨਾ ਹੀ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਲੋਹੇ ਦੇ ਬਾਟੇ ਵਿਚ ਨਦੀ ਦਾ ਸੁਚਾ ਜਲ ਮੰਗਵਾਇਆ । ਉਸ ਉਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਖੁਦ ਚੁਪ ਚਾਪ (ਉਦਾਸ ਬਿਰਤੀ ਵਿਚ) ਖੜੋਤੇ ਮੰਤ੍ਰ ਪੜ੍ਹਨ ਲਗੇ । ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਘਰੋਂ ਪਤਾਸੇ ਲਿਆਕੇ ਉਸ ਬਾਟੇ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿਤੇ । ਇਉਂ ਮਿੱਠਤ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ' ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ ।

(੨) ਇਸਤੋਂ ਬਾਦ ਨੇੜੇ ਦੇ ਲਿਖਾਰੀ ਬਾਬਾ ਸਰੂਪ ਦਾਸ 'ਭੱਲੇ' ਹਨ । ਆਪਨੇ ਸੰਮਤ ੧੮੩੩/੩੪ ਬਿ: ਵਿਚ 'ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਗ੍ਰੰਥ ਰਚਿਆ ਹੈ । ਜਿਸ ਵਿਚ ਮਸੰਦਾ ਦੀ ਸੋਧ, ਤੇ ਸੰਗਤ ਨੂੰ 'ਖਾਲਸਾ' ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ੨੨੧ ਵੀਂ ਸਾਖੀ 'ਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਅਰ ਖੰਡੇ ਦੀ 'ਪਹੁਲ' ਦੀ ੨੨੬ ਵੀਂ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਆਪ ਲਿਖਦੇ ਹਨ -

ਦੋਹਰਾ -

ਨਵਤਨ ਪੰਥ ਮਿਰਜਾਦ ਧਰਿ ਕਰੈ ਕਲਕੀ-ਧਰਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ।
 ਸਸਿ ਕੇਸ ਨੀਲੰਬਰੀ ਸਿੰਘ ਸੰਭਿਆਯ ਤੇਜ ਨਿਵਾਸ ।੧।
 ਚੋਪਈ -

ਇਕ ਤਸਟਾ ਚਮਚਾ ਲੋਹੜ ਮੰਗਾਇਆ ।
 ਤਾਂ ਮੈਂ ਖੰਡੇ ਇਸਨਾਨ ਕਰਾਇਆ ।
 'ਖੰਡੇ ਕੀ ਪਹੁਲ' ਭਈ ਤਿਆਰ ।
 ਤਬ ਸਿਖ ਮੁਖੀਏ ਪ੍ਰਭ ਲਏ ਹਕਾਰ ।੨।
 ਨਿਜ ਚਰਨ ਪਖਾਰਤ ਗਗਰੇ ਮੋ ਧਰਾ ।
 ਕਰ ਬੰਦ ਲਖੋਟਾ ਮੁਹਰਝ ਮੁਖ ਕਰਾ ।
 ਸਤ ਰੁਦ੍ਰ ਪ ਮਾਂਹਿ ਅਮਾਨ ਧਰਾਇਆ ।
 'ਖੰਡੇ ਕੀ ਪਹੁਲ' ਹੁਕਮ ਕਰਾਇਆ ।੩।

ਤਬ ਪਾਚ ਚਮਚਾ ਮਹਾਂ ਤੇਜ ਧਰ ਪੀਆ ।
 ਜਿਮ ਅਗਸਤ ਆਚਮਨ ਕੀਆ ।
 ਪੁਨ ਪਾਹੁਲ ਦੇਨ ਸਿਖਨ ਕੋ ਲਾਗੇ ।
 ਤਬ ਕਹਾ ਮਾਤਾ ਸੰਗਤਿ ਸੁਖ ਪਾਗੇ ।੨।
 ਅਬਹੀ ਤੇਜ ਨ ਸਕੇ ਸਹਾਰ ।
 ਕਰ ਕਿਰਪਾ ਅਵਰ ਕੁਛ ਹੋਇ ਉਪਚਾਰ ।
 ਤਬ ਸਤਿਗੁਰ ਮਿਸਰੀ ਲਈ ਮੰਗਾਇ ।
 ਪੀਸਾਇ ਤਸਟੇ ਮੋ ਦੀਨੀ ਪਾਇ ।੮।

(੧. ਨਾਮ । ੨. ਬਾਟਾ ਤੇ ਚਮਚਾ ਸਰਬ ਲੋਹੇ ਦਾ । ੩. ਗਾਗਰ । ੪. ਲਾਖ ਦੀ ਮੁਹਰ (ਗਾਗਰ ਦੇ ਮੂੰਹ ਤੇ ਲਾਕੇ)
 ੫. ਕਿਰਿਆ ।)

(੩) ਬਾਬਾ ਭੱਲਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਮਕਾਲੀ ਹੀ ਭਾਈ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ 'ਛਿੱਬਰ' ਹਨ । ਉਹ ਚੂੰਕਿ ਮਾਮਾ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਾਹੀਂ ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬਾਂ ਵਲੋਂ 'ਸ੍ਰੀ ਹਰਿ ਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ' ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਥਾਪੇ ਗਏ ਪਹਿਲੇ ਦਰੋਗੇ ਭਾਈ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ 'ਛਿੱਬਰ' ਦੇ ਪੁਤਰ ਹਨ । ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕੁਝ ਵਧੇਰੇ ਇਤਬਾਰ ਜੋਗ ਮੰਨਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ । ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ :-

“ ਸੰਮਤ ਸਤਾਰਾ ਸੈ ਚਉਰੰਜਾ ਭਏ । ਦਿਨ ਚੇਤ੍ਰ ਦੇ ਅਠਾਈ ਬਾਕੀ ਰਹੇ ਦਿਨ ਤ੍ਰੈ ਗੁਜਰੇ ਚੌਪਾ ਸਿੰਘ
 ਬੁਲਾਇਆ । ਦਰਬਾਰ ਲਗਾ ਹੋਇਆ । ਦੀਵਾਨ ਦੋਨੋ ਪਾਸ ਬਿਠਾਇਆ ।੩੧੬।

ਬਚਨ ਕੀਤਾ -

“ ਕਟੋਰਾ ਜਲ ਦਾ ਸੁਚੇਤ ਕਰ ਲੈ ਆਉ।
 ਲੈ ਆਇਆ -

ਦਿਤੀ ਕਰਦ ਕਹਿਆ “ਹਿਲਾਉ” ।

‘ਜਪੁ’ ਅਤੇ -

‘ਅਨੰਦ’ ਰਸਨੀ ਕਰ ਉਚਾਰ ।

ਤਾਂ ਦੀਵਾਨ - “ਸਾਹਿਬ ਚੰਦ”

ਹਥ ਜੋੜ ਖਲੋਤਾ ਵਿਚ ਦਰਬਾਰ । ੩੧੭।

ਕਹਿਆ :- “ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ਼ !”

‘ ਵਿਚ ਮਿਠਾ ਪਵੇ, ਤਾਂ ਬਣੇ ਸੁਆਦ ।’

ਬਚਨ ਕੀਤਾ :-

“ ਲੈ ਆਉ ਧਰਮ ਚੰਦਾ ! ਪਤਾਸੇ ਪ੍ਰਸਾਦ ।”

ਪਤਾਸੇ ਪਾਏ ਅਤੇ ਕਰਦ ਹਿਲਾਈ ।

ਨਾਉ ਧਰਿਆ ‘ਪਾਹੁਲ’ ਇਹ ਪਾਹੁ ਲਗਾਈ ।੩੧੮।

(ਇਤਿਹਾਸਕ ਪੱਤ੍ਰ ਪੰ. ੯-੧੦)

ਏਥੇ ਭਾਈ ਕੋਇਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਆਪਣੇ ਵਡੇਰੇ ਚੌਪਾ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਕਰਦ ਜਲ ਵਿਚ ਹਲਵਾਇ ਕੇ ‘ਜਪੁ’ ਤੇ ‘ਅਨੰਦ’ ਪੜ੍ਹਕੇ ਹੀ ਪਹੁਲ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੀ ਸਾਖ ਭਰਦੇ ਹਨ । ਇਸਤੋਂ ਅੱਗੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪੱਤ੍ਰ ਦੇ ਸੰਪਾਦਕ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ :-

੪. ਕਵਿ ਸੈਨਾ ਪਤਿ ਤੇ ਭਾਈ ਕੁਇਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਾਏ ਪੂਰਨਿਆਂ ਤੇ ਚਲਦਿਆ ਸੰਮਤ ੧੮੫੪ ਬਿ: ਵਿਖੇ ਤਖਤ ਸ੍ਰੀ ਕੇਸ ਗੜ੍ਹ ਦੇ ਗੁੰਝੀ ਭਾਈ ਸੁਖਾ ਸਿੰਘ ਨੇ, ‘ਗੁਰ ਬਿਲਾਸ ਪਾ:੧੦’ ਰਚਿਆ ਹੈ ਅਰ ਗਿਆਰਵੇਂ ਅਧਿਆ ਵਿਚ ੨੯ਵੇਂ ਛੰਦ ਤੋਂ ੪੧ਵੇਂ ਤਕ ਭਾਈ ਕੁਇਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਬਿਆਨ ਦੀ ਹੀ ਤਸਦੀਕ ਕੀਤੀ ਹੈ ।

੫. ਭਾਈ ਸੁਖਾ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਦਾ ਹੀ ਸਮਕਾਲੀ ਹੈ ਖੁਸ਼ਵਕਤ ਰਾਇ ‘ਵਕਾਇਆ ਨਿਗਾਰ’ ਸਰਕਾਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਜਿਸਨੇ ਸਨ ੧੮੧੧ ਈ: (ਸੰਮਤ ੧੮੬੮ ਬਿ:) ਵਿਚ ‘ਤਵਾਰੀਖ ਸਿਖਾਂ’ (ਫਾਰਸੀ) ਲਿਖੀ ਹੈ । ਭਵਾਨੀ ਦਾ ਆਵਾਹਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਗਲ ਸੁਣਾਕੇ ਲਾਲਾ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ :-

ਅਜਾ ਰੋਜ਼ ਜੁਨਾਰ ਬ-ਸ਼ਿਕਸਤ ਵ ਲਿਬਾਸ ।

ਨੀਲਗੁੰ ਅਖਤਯਾਰ ਕਰਦ, ਵ-ਜੇਵਰ ਆਹਨੀ ।

ਗੁਜ਼ੀਦ ਵ ਵਜਾ ਗੈਰ ਮੁਕੱਰਰ ਨਮੂਦ ।

ਵ ਦੋ ਸਮਸ਼ੇਰ ਬਰ ਕਮਰ ਬਸਤ, ਵ ।

ਕਾਰਦ ਵ ਚਕ੍ਰ ਤਮੰਚਾ ਵ ਕਮਾਣ
 ਵਗੈਰਾ ਹਰਬਾ ਹਾਇ ਆਹਨੀ ਬਰਖੁਦ ਆਵੇਖਤ ।
 ਵ ਦਸਤਾਰ ਬ-ਕਦੇਰ । ਯਕ ਦਸਤ ਦਰਾਜ਼ ਬਸਤਨ ਆਦਤ ਕਰਦ ।
 ਵ ਇਵਜ਼ ਕਲਮਾਂ 'ਸਲਾਮ' 'ਫਤਿਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ' ਮੁਕਰਰ ਕਰਦ ।
 ਬਜਾਇ ਬਾਂਗ ਸੁਬਹ ਵ ਸ਼ਾਮ ਸ਼ਬਦ ।
 "ਅਕਾਲ ! ਅਕਾਲ ! ਬ-ਆਵਾਜ਼ ਬੁਲੰਦ ।
 ਖਵਾਂਨਦਨ ਆਗਾਜ਼ ਨਮੂਦ । "ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ" 'ਖਾਲਸਾ' ਨਾਮੀਦ ।
 ਵ ਅਵਲ ਪੰਜ ਕਸ ਸਿੰਘਰਾਬਰ ਵਜ਼ਾ ਖਟੇਵਸ਼ ਪੈਦਾ ਕਰਦ ।
 ਵ ਬਿਨਾਜ਼ਰ ਤਰਵੀਜ਼ ਤਸਹੀਰੁ ਤੋਹੀਦ ਮਿਲਹਿਤ ਖੁਦ
 ਰਹਸਮਿ ਆਤਿ ਦੀਨ ਵ ਆਈਨ ਮੁਕਰਰ ਸਾਖਤ ।
 ਬ-ਦੀਂ ਤਫਸੀਲ ਕਿ- ਪਾਇ ਖੁਦ ਰਾ ਬਿਸੁਸਤ, ਵਦਰਾਂ ਆਬ ਸ਼ੀਰੀ ਨੀ ਆਮੇਖਤਾ
 ਕਾਰਦ ਦਰ ਦਸਤ ਗਿਰਿਫਤਾ, ਦਰਾਂ ਆਬ ਮੇਂ ਰਾਂਦ, ਵ ਈ ਪੰਜ ਅਫਸੂਨ ਹਾਇ
 ਹਿੰਦੀ ਭਾਖਾ ਦਰ ਕੁਤਬਤ ਤਸਨੀਫ ਸਵੈਯਾ ਖੁਦ ਰਾਮੇ ਖਵਾਦ, ਵ ਦਮ ਕਰਦ ।
 ਵ ਕਬਿੱਤ ਸੈਵਯਾਂਹਾਂ ਮਜ਼ਕੂਰ ਜੀ ਅੰਦ :-
 ਕਬਿੱਤ ਸਵੈਯਾ ਅਵੱਲ
 ਸਰਾਵਗ ਸੁਧ ਸਮੂਹ ਸਿਧਾਨ ਕੇ, ਦੇਖ ਫਿਰਯੋ ਘਰਿ ਜੋਗ ਜਤੀਕੇ । ਆਦਿ ।
 ਪਹਿਲੇ ਪੰਜ ਸਵੈਈਏ ਲਿਖੇ ਹਨ -

ਅਰਥਾਤ - ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਜਨੇਊ ਤੋੜ ਦਿਤਾ । ਨੀਲਾ ਬਾਣਾ ਸਜਾ ਲਿਆ ! ਸਰਬ ਲੋਹ ਦੇ ਗਹਿਣੇ ਪਹਿਨਣੇ ਉਚਿਤ ਖਿਆਲ ਕੀਤੇ । ਅਣੋਖਾ ਜਿਹਾ ਰੂਪ ਬਣਾ ਲਿਆ । ਦੋ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰਾਂ ਗਾਤਰੇ ਸਜਾ ਲਈਆਂ । ਕਰਦ ਚੱਕ੍ਰ ਤਮੰਚਾ (ਪਿਸਤੌਲ) ਤੇ ਕਮਾਣ ਆਦਿ ਸਰਬ ਲੋਹ ਦੇ ਸ਼ਸਤਰ-ਅਸਤਰ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਏ । ਅਰ ਦਸਤਾਰ ਹੱਥ ਕੁ ਭਰ ਉਚੀ (ਦੁਮਾਲੇ ਦਾਰ) ਸਜਾਉਣ ਦਾ ਸੁਭਾਉ ਬਣਾ ਲਿਆ (ਸਲਾਮ) ਦੀ ਥਾਂ 'ਫਤਹਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ' ਨੀਯਤ ਕੀਤੀ ਸੰਝ ਸਵੇਰ ਬਾਂਗ ਦੀ ਥਾਂ ਸ਼ਬਦ ਅਕਾਲ ਅਕਾਲ !! ਗਜਕੇ ਗਜਾਉਣਾਂ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿਤਾ । ਆਪਣਾ ਨਾਮ ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ 'ਖਾਲਸਾ' ਰੱਖ ਲਿਆ ।

ਪਹਿਲ ਪ੍ਰਿਥਮੇ ਪੰਜ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਸਾਮਾਨ ਰੂਪ-ਧਾਰੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੇ (ਸਜਾਏ) ਅਰ ਆਪਣੇ ਪਰਚਾਰ, ਪ੍ਰਸਿਧੀ ਤੇ ਏਕਤਾ ਵਾਸਤੇ ਧਾਰਮਕ ਰਸਮਾਂ ਤੇ ਨਿਯਮ ਨੀਯਤ ਕੀਤੇ । ਇਸ ਵੇਰਵੇ ਅਨੁਸਾਰ :-

ਆਪਣੇ ਚਰਨ ਧੋਕੇ ਉਸ ਜਲ (ਚਰਨਾਮ੍ਰਿਤ) ਵਿਚ ਮਿੱਠਾ ਮਿਲਾਇਆ ਤੇ ਕਰਦ ਕਰ-ਕਮਲਾਂ ਵਿਖੇ ਗੁਹਣ ਕਰਕੇ ਉਸ ਅੰਦਰ ਫੇਰੀ । ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਰਚੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਹ ਪੰਜ ਮੰਤਰ ਹਿੰਦੀ ਭਾਖਾ ਦੇ ਸਵੈਯੇ ਪੜਕੇ ਦਮ ਕੀਤਾ (ਫੂਕਾਂ ਮਾਰੀਆਂ) ।

(ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪੱਤ੍ਰ ਪੰਨਾ ੧੧/੧੨)

ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਪੁਰਾਤਨ ਲਿਖਾਰੀ ਹਨ ਸਭ ਨੇ ਖੰਡੇ ਦੇ ਥਾਂ ਕਰਦ ਹੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਫੇਰਨਾ ਦਸਿਆ ਹੈ । ਕਿਸੇ ਇਕ ਵੀ ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ ਖੰਡਾ ਨਹੀਂ ਦਸਿਆ । ਕਰਦ ਨਾਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਬਾਣੀ ਕੇਹੜੀ ਪੜ੍ਹੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਨਾਂਹੀ ਇਹ ਹੁਕਮ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀਦਾ ਕਿਤੇ ਹੈ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਇੰਵ ਪੰਜ ਸਿੰਘ ਤਿਆਰ ਕਰਿਆ ਕਰਨ ਤੇ ਇਹ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨ ।

ਇਸਤੋਂ ਅਗੇ 'ਇਤਿਹਾਸਕ ਪੱਤ੍ਰ' ਦੇ ਸੰਪਾਦਕ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ -

੬. ਲਗ ਪਗ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ, ਨਿਰਮਲੇ ਸੰਤ ਭੂਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ 'ਸੁਧਰਮ ਮਾਰਗ' ਗ੍ਰੰਥ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਜੋ ਸੰਤ ਸੰਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸਨ ੧੯੨੩ ਈ: ਵਿਚ ਛਪਵਾਇਆ ਹੈ । ਇਸਦੇ ਦੂਜੇ ਅਧਿਆ ਵਿਚ ਦੇਵੀ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਤੇ ਸੀਸ-ਭੇਟ ਕਉਤਕ ਵਰਤਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਦ ਖੰਡੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਐਉਂ ਵਰਨਿਆ ਹੈ :-

"ਪੁਨਾਂ ਕਨਾਤ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਨਿਕਾਸੇ ।

ਪਾਂਚੋ ਕੋ ਏਕਠ ਬੈਠਾਯਾ ।

ਅਰ ਪ੍ਰਸਾਦ ਲਾਂਗਰੀਆਂ ਕੋ ਦੀਆ, ਕਹਾ ! 'ਤਿਆਰ ਕਰੋ' ਤਿਸੀ ਸਮੇ ਸਭ ਦੇਵਤਾ ਆਨ ਇਸਥਿਤ ਭਏ
 ਅਪਨਾਂ ਅੰਸ ਸਭ ਦੇਵਤ ਭਏ :-

ਮੰਤ੍ਰ - 'ੴ ਸਤਿਨਾਮ -----' ਉਪਦੇਸ ਸਕਤਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੀਆ ਔਰ

ਜੰਤ੍ਰ - 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਮੋਹਨ ਵਸੀ ਕਰਨ ਤੇ ਦੀਆ ।

ਤੰਤ੍ਰ - ਜਲ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਾਸਤੇ ਵਰਣ ਚਿਤ ਦ੍ਰਿੜਤੇ ਚਤ ਭਇਆ ।

ਮਿਸਟਾਨ - ਇੰਦ੍ਰ, ਬੁਧੀ ਮੀਠੀ ਰਹੈ - ਨਮਿਤ ਦੀਆ ਅਰ ,

ਲੋਹ-ਪਾਤ੍ਰ - ਜਮਰਾਜ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੇ ਪਾਵਣੇ ਨਮਿਤ ਦੀਆ ।

ਲੋਹ ਕਰਦ - ਕਾਲੀ ਜੀ ਦਈ ਜੁਧ ਵਾਸਤੇ ।

ਕੇਸ - ਦੇਵੀ ਚੰਡੀ ਜੀ ਦੀਏ ।

ਸਿੰਘ ਨਾਮ - ਸਿੰਘ ਬਾਹਨ ਨੈ ਦੀਓ ।

ਕਾਛ - ਹਨੂੰਮਾਨ ਜੀ ਦੀਨੀ ।

ਜਪੁਜੀ - ਮੁਕਤਿ ਤੇ ਪਾਠ ਦੀਆ ।

ਅਨੰਦ - ਚਿਤ ਸ਼ਾਤਿ ਤੇ, ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਜੀਦੀ ਦੀਨਾ ।

ਚੌਪਈ - ਔਰ ਸਵੱਈਏ ੧੦-ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਤੇ ਦ੍ਰਿੜ ਚਿਤ ਜੁਧ ਕੇ ।

ਚਾਰ ਪਦਾਰਥ ਖੰਡੇ ਦੀ ਪਾਹੁਲ ਤੇ ਦੀਏ ਸਿੱਖ ਕੇ । ”

ਅਗੇ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਕੋਈ ਮਹਾਂ ਦੇਵ ਨੇ । ਪਹਿਲਾਂ ਤੇ ਸੰਤ ਭੂਪ ਸਿੰਘ ਜੀ “ਲੋਹ ਕਰਦ - ਕਾਲੀ ਜੀ ਦਈ ਜੁਧ ਵਾਸਤੇ “ ਲਿਖਕੇ ਫਿਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਖੰਡੇ ਦਾ ਬਣਾ ਦਿਤਾ । ਸਾਡੇ ਲਿਖਾਰੀ ਕਰਦ ਨੂੰ ਹੀ ‘ਖੰਡਾ’ ਦਸੀ ਗਏ ਹਨ । ਅੱਗੇ ‘ਸੁਧਰਮ ਮਾਰਗ’ ਦੇ ਕਰਤਾ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ :-

“ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਹੁਕਮ ਦੀਆ ‘ਸਤਰੁਦਰ ਕੇ ਜਲ ਕੀ ਗਾਗਰ ਭਰ ਲਿਆਵੇ’ ਸੋ ਜਲ ਲੈ ਆਏ ਓਸ ਸਮੇਂ ਦੇਵੀ ਜੂਕੀ ਕਰਦ ਸਾਥ ਪਾਚੇ ਸ਼ਸਤਰ ਲੋਹ ਕੀ ਗਾਗਰ ਮੈਂ ਪਾਏ । ਪੰਜ ਸ਼ਸਤਰ ਨਾਮ-੧ ਕਰਦ ੨. ਚੱਕਰ ੩. ਕਟਾਰ ੪. ਤੀਰ ੫. ਸ੍ਰੀ ਸਾਹਿਬ । ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਰਦ ਕੋ ਹਲਵਾਯਾ ਅਪਨੀ ਓਰ ਜਪੁਜੀ ਆਦਿਕ ਮੰਤ੍ਰ ਪੜ੍ਹਹ । ਓਸ ਸਮੇਂ ਰਾਮ ਕੌਰ ਖਿਤਾਬ ‘ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ’ ਸਿਤਾਬੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਕੋ ਜਾਇ ਕਹਾ ਜੋ ‘ਸਾਹਿਬ ਪੰਥ ਰਚਨੇ ਲਾਗੇ ਹੈਂ । ਕੇਵਲ ਜਲ ਮੈਂ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਫੇਰਤੇ ਹੈਂ । ਪੰਥ ਤਮੋ ਗੁਣੀ ਹੋਇਗਾ । ਹਜੂਰ ਕੋ ਕੋਈ ਕਹਿਤਾ ਨਾਹੀਂ ਤੁਨ ਬੀਚ ਰਸ ਪਾਵੇ !’ ਤਾਂ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਪਤਾਸੇ ਗਾਗਰ ਮੈਂ ਡਾਰੇ ਤਬ ਸਾਹਿਬ ਪ੍ਰਸਨ ਭਏ । ਮਾਤਾ ਜੀ ਭਲਾ ਕੀਆ ਰਸ ਪਾਇਆ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕਰਿ ਕਰਦ ਜੁਗਤ ਪਾਚੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਆਪਣੇ ਮੁਖ ਮੈਂ ਨਿਚੋੜੇ (ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸਨ ਕਿ ਬਸਤ੍ਰ) ਉਚਾਰਾ :-
“ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ ” ਇਸ ਭਾਤ ਕਹਿ ਕਹਿ ਨੇਤ੍ਰੋਂ ਮੈਂ ਡਾਰੇ । ਪੁਨ ਕੇਸੋ ਮੈਂ ਪਾਏ । ਤਿਸ ਸਮੇਂ ਉਠ ਕਰਿ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਕੋ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਜਾਨ ਕਰ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਆ । ਆਪ ਤਖਤ ਬੈਠੇ ।

ਪਰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦਸਿਆ ਕਿ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬੀੜ ਕਿਥੇ ਸੀ ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ।

ਸੰਤ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਤਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਝਗੜਾ ਖੜਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਟੇ ਵਿਚ ਬਨੌਣ ਦੀ ਥਾਂ ਗਾਗਰ ਵਿਚ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਵੀ ਕੱਲੀ ਕਰਦ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਪੰਜ ੧ ਕਰਦ ੨ ਚੱਕਰ ੩ ਕਟਾਰ ੪ ਤੀਰ ੫ ਸ੍ਰੀ ਸਾਹਿਬ ਆਦਿ ਵੀ ਉਸ ਗਾਗਰ ਵਿਚ ਪਾਏ । ਜੇ ਇਸ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਗਾਗਰ ਵਿਚ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

ਇਤਿਹਾਸਕ ਪੱਤ੍ਰ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਲੇਖਕ ਜੀ ਸਰਦਾਰ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਭੰਗੂ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਲਿਖਦੇ ਹਨ :-

੨. ਖਾਲਸਾ ਰਾਜ ਦੇ ਅੰਤਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਹੀ ਮੀਰਾਂ ਕੋਟੀਏ ਸ੍ਰ. ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦ ਦੇ ਪੋਤ੍ਰੇ ਤੇ ਸ੍ਰ. ਸ਼ਾਮ ਸਿੰਘ ਜਥੇਦਾਰ ‘ਮਿਸਲ ਕਰੋੜੀਆ’ ਦੇ ਦੋਹੜੇ ਸ੍ਰ. ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਭੰਗੂ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੰਮਤ ੧੮੯੮ ਬਿ: ਵਿਚ ਪੰਥ ਦੇ ਬੜੇ ਨਵੇਂ ਨਰੋਏ ਸਮਾਚਾਰ ਲਿਖ-ਮੁਕਾਏ ਹਨ । ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਨਾਮ ‘ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼’ ਰਖਕੇ ਸੰਨ ੧੯੧੪ ਈ: ਵਿਚ ‘ਵਜ਼ੀਰ ਹਿੰਦ ਪ੍ਰੈਸ’ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨੇ ਛਾਪਿਆ ਹੈ, ਭੰਗੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਬਿਆਨ ਨੂੰ ਬਿਨਾ ਲਾਗ ਲਪੇਟ ਦਰੁਸਤ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਨੇ ‘ਪੰਥ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਦੀ ਸਾਖੀ’ ਸੁਣਾਉਂਦਿਆਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :-

ਚੌਪਈ -

ਪਾਹੁਲ ਖੰਡੈ ਤਯਾਰ ਕਰਵਾਈ ।

ਜਲ ਮਧ ਆਨ ਮਿਠਾਈ ਪਾਈ।

ਤਿਹ ਮਧ ਰਾਖੀ ਕਰਦ ਗਡਾਇ ।
ਸਤਿਗੁਰ ਰਾਖੀ ਕਰਦ ਧਾਰੇ ਦਾਇ ।੬।
ਦੋਹਰਾ -

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਸਤਿਨਾਮ ਕਹਿਓ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਉਚਾਰ ।
ਅਕਾਲ ਅਕਾਲ ਜਾਪ ਕਰ ਤੋਰੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਜ ਧਾਰ ।੭।
ਚੌਪਈ -

ਪ੍ਰਿਥਮ 'ਭਗੌਤੀ ਵਾਰ' ਜੁ ਪੌੜੀ ।
ਪੜ੍ਹ ਪ੍ਰਿਥਮੇ ਆਪ ਸਤਿਗੁਰ ਜੋੜੀ ।
ਨੌਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀਅਨ ਲਈ ਧਿਆਇ ।
ਅਬ ਦਸਮਨ ਪਰ ਹੋਈ ਸਹਾਇ ।੮।
ਬਹੁੜ ਸਵਯੇ ਬਤੀ ਉਚਾਰੇ ।
ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖੋਂ ਸਵਾਰੇ ।
ਤੇਜ ਤੇਜ ਜੋ ਚੰਡੀ ਬਾਣੀ ।
ਸੋਊ ਪਾਹੁਲ ਕੇ ਮਧੈ ਠਾਣੀ ।੯।
ਤ੍ਰਿਭੰਗੀ ਛੰਦ -

“ਖਗ ਖੰਡ ਬਿਹੰਡ ਖਲ ਦਲ ਖੰਡ ਅਤਿ ਰਣ ਮੰਡ ਬਰ ਬੰਡ ।
ਭੁਜ ਦੰਡ ਅਖੰਡ ਤੇਜ ਪ੍ਰਚੰਡ ਜੋਤਿ ਅਮੰਡ ਭਾਨ-ਪ੍ਰਭ ।
ਸੁਖ ਸੰਤਾ ਕਰਣ ਦੁਰਮਤਿ ਦਰਣ ਕਿਲ ਵਿਖ ਹਰਣ ਅਸਿ ਸਰਣ ।
ਜੈ ਜੈ ਜਗ-ਕਾਰਣ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਉਬਾਰਣ ਮਮਪ੍ਰਿਤ ਪਾਰਣ ਜੈ ਤੇਗੰ ।
ਦੋਹਰਾ -

ਪ੍ਰਿਥਮ ਅੰਚਰੀ ਭਰੀ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਉਨ ਲਲਕਾਰ ।
ਸਨਮੁਖ ਨੇਤ੍ਰ ਰਖਵਾਇ ਕਰ ਦਈ ਮਧ ਮੋਂ ਡਾਰ ।੧੦।

ਚੌਪਈ -

ਅਕਾਲ ! ਅਕਾਲ !! ਕਰ ਜਾਪ ਜਪਾਈ ।
'ਸ੍ਰੀ ਵਹਿਗੁਰੂ ਗੁਰ ਫਤੈ' ਬੁਲਾਈ ।
ਪੁਨ ਪੰਚ ਪੰਚ ਸੀਸ ਅੰਚਰੀ ਪਾਇ ।
ਪੰਚ ਪੰਚ ਪੰਚਨ ਦਈ ਛਕਾਇ ।੧੧।
ਇਕੈ ਸੁਨਾਰੈ ਸਭੀ ਰਲਾਇ ।
ਭਿੰਨ ਭੇਤ ਕਛੁ ਰਖਨ ਨਾ ਪਾਏ ।
ਚਾਰ ਬਰਨ ਔ ਆਸ਼੍ਰਮ ਚਾਰ ।
ਜਨੇਊ ਟਿਕੋ ਦੀਯੋ ਉਤਾਰ ।੧੨।

ਅਰਥਾਤ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਪਹਿਲੋਂ -

੧. ੧੬ ਸਤਿਨਾਮ ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਪੜ੍ਹਿਆ ਤੇ 'ਅਕਾਲ ! ਅਕਾਲ !' ਦਾ ਜਾਪੁ ਕੀਤਾ । ਫਿਰ
੨. ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ ਭਗੌਤੀ ਜੀ ਕੀ ਵਿਚੋਂ ਪਹਿਲੀ ਪਉੜੀ - " ਪ੍ਰਿਥਮ ਭਗਉਤੀ ਸਿਮਰਕੈ " ਪੜ੍ਹਕੇ ਆਪਣੇ ਵਾਸਤੇ ਸਹਾਈ ਹੋਣ ਲਈ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ । ਬਾਦਾਂ -
੩. " ਸਤ ਸਦੈਵ ਸਰੂਪ ਸਤ ਬ੍ਰਤ " ਵਾਲੇ ਬੱਤੀਹ ਸਵੱਯੇ ਪੜ੍ਹੇ । ਉਪ੍ਰੰਤ -
੪. ਚੰਡੀ ਦੀ 'ਤੇਜ ਤੇਜ' ਬਾਣੀ ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰ । ਤੇ -
੫. 'ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ' ਦਾ ਅਰੰਭਕ ਮੰਗਲ ਵਾਲਾ 'ਤ੍ਰਿਭੰਗੀ ਛੰਦ' ਉਚਾਰਨ ਕਰਕੇ "ਖੰਡੇ ਦੀ ਪਹੁਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ।"

(ਇਤਿਹਾਸਕ ਪੱਤ੍ਰ ਪੰਨਾ ੧੫-੧੬)

ਜਦ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਾਫ ਲਿਖ ਰਹੇ ਹਨ - "ਤਿਹ ਮਧ ਰਾਖੀ ਕਰਦ ਗਡਾਇ ।" ਫਿਰ ਕਰਦ ਤੋਂ ਖੰਡਾ ਕਿੰਵੇ ਹੋ ਗਿਆ ? ਭਲਾ ਇਹ ਤੇ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ 'ਲਾਲਾ ਖੁਸ਼ਵਕਤ ਰਾਇ' ਖੰਡੇ ਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਦਾ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕੇ, ਪਰ ਮੀਰਾਂ ਕੋਟੀਏ ਸ਼ਹੀਦ ਮਤਾਬ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪੋਤਰਾ ਤੇ ਜਥੇਦਾਰ ਸ੍ਰ. ਸ਼ਾਮ ਸਿੰਘ ਮਿਸਲ ਕਰੋੜੀਆ ਦਾ ਦੋਹਤਰਾ ਸ੍ਰ. ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਭੰਗੂ ਤੇ 'ਕ੍ਰਿਪਾਨ' ਤੇ 'ਖੰਡੇ' ਦਾ ਭੇਤ ਚੰਗੀ

ਤਰਾਂ ਸਮਝ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਜਦ ਓਹ ਵੀ 'ਤਿਹ ਮਹਿ ਰਾਖੀ ਕਰਦ ਗਡਾਇ।' ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਤਦ ਸ਼ੱਕ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ 'ਖੰਡੇ' ਦਾ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਕਰਦ ਦਾ ਹੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ । ਫਿਰ ਭੰਗੂ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਬਾਣੀ ਵੀ ਤੇਜ-ਤੇਜ 'ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ' ਜਾਂ 'ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ' ਪੜ੍ਹਨ ਤੇ ਸਵੱਯੇ ੧੦ ਦੇ ਥਾਂ ਬੱਤੀ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਦਸ ਹੀ ਪੌਂਦੇ ਹਨ । ਬਾਕੀ ਬਾਣੀਆਂ 'ਜਪ', 'ਅਨੰਦ', ਤੇ 'ਚੌਪਈ' ਦਾ ਉਕਾ ਹੀ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਜਿਸਤੋਂ ਸਾਫ਼ ਜਾਹਰ ਹੈ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਰਾਜ ਦੇ ਅਰੰਭ ਤੇ ਖਾਲਸਾ ਰਾਜ ਦੇ ਅੰਤ ਤਕ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਇਸੇ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ ਜੋ ਇਕ ਪ੍ਰਸਿਧ ਘਰਾਣੇ ਦਾ ਨੌਨਿਹਾਲ ਦਸ ਰਿਹਾ ਹੈ ।

'ਇਤਿਹਾਸਕ ਪੱਤ੍ਰ' ਦੇ ਲੇਖਕ ਜੀ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ :-

੮. ਖਾਲਸਾ ਰਾਜ ਸਮੇਂ ਦੇ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਵੀ ਤੇ ਲਿਖਾਰੀ ਮੰਨੇ ਗਏ ਹਨ । ਆਪਣੇ 'ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ' ਸੰ. ੧੯੦੦ ਬਿ: ਵਿਚ ਸੰਪੂਰਨ ਕੀਤਾ ਸੀ । ਜਿਸਦੀ ਰੁਤਿ ਤੀਜੀ ਦੇ ਉਨੀਹਵੇਂ ਅੰਸੂ ਵਿਚ ਆਪ ਜੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਐਉਂ ਲਿਖਦੇ ਹਨ -

ਚੌਪਈ -

ਤਿਹ ਛਿਨ ਇਕ ਬਾਸਨ ਮੰਗਵਾਵਾ ।

ਸਤੁਦ੍ਰਵ ਕੋ ਜਲ ਸੁਚਿ ਅਨੁਵਾਵਾ ।

ਨਿਜ ਆਗੇ ਰਖਵਾਵਨਿ ਕੀਯੋ ।

ਤਾ ਮਹਿ ਲਗੇ ਫੇਰਨੇ ਸੁਆਮੀ ।

ਬਦਨ ਬਦਤ ਬਾਨੀ ਅਭਿਰਾਮੀ ।

'ਜਪੁਜੀ' ਪਾਠ ਪ੍ਰਥਮ ਕਰ ਲੀਨਾ ।

ਬਹੁਰ ਸੁਯੋ ਪਵਿਯੋ ਕੀਨਾ ।

ਪੌੜੀ ਪਾਂਚ 'ਅਨੰਦ' ਪਵਿਯੋ ਹੈ ।

'ਅੰਮ੍ਰਿਤ' ਮਹਿ ਬਹੁ ਤੇਜ ਬਢਯੋ ਹੈ । ੧੬।

(ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਦੀ ਚਿੜੇ ਚੁੰਝਾਂ ਭਰ ਭਰ ਪੀ ਗਏ, ਤੇ ਲੜ ਮੋਏ)

ਬਹੁਰ ਪਛਤ ਫੇਰਤ ਸੁ ਕ੍ਰਿਪਾਨਾ ।

ਤਾ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ' ਸੋ ਤੇਜ ਨਿਧਾਨਾ ।

(ਇਤਿਹਾਸਕ ਪੱਤ੍ਰ ਪੰਨਾ ੧੭)

ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਿਹਾ ਮਹਾਂ ਵਿਦਵਾਨ 'ਕ੍ਰਿਪਾਨ' ਤੇ 'ਖੰਡੇ' ਦਾ ਭੇਦ ਨਾ ਸਮਝ ਸਕੇ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਸਖਤ ਹਿਮਾਕਤ ਹੀ ਹੈ । ਓਹਨਾਂ ਤੇ ਸਗੋਂ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਨਿਰਣਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ :-

“ ਜੋ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਸ੍ਰੀ ਦੇਵੀ ਦੀਯੋਤਾਮਹਿ ਲਗੇ ਫੇਰਨੇ ਸੁਆਮੀ ”

'ਜਿਹੜੀ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਦੇਵੀ ਜੀ ਨੇ ਦਿਤੀ ਸੀ ਓਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਫੇਰਨ ਲਗੇ' ਬਾਣੀ ਕਿਹੜੀ ਕਿਹੜੀ ਪੜੀ । 'ਜਪੁਜੀ' 'ਸਵੈਯੋ' ਤੇ 'ਅਨੰਦ' ਪੰਜ ਬਾਣੀਆਂ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਸਾਰੇ ਇੰਝ ਹੀ ਵਖੋ ਵਖ ਦਸਦੇ ਹਨ ।

ਇਕ 'ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਮਾਰਗ' ਨਾਮੀ ਗ੍ਰੰਥ 'ਸਿਖ ਹਿਸਟਰੀ ਸੁਸਾਇਟੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ' ਨੇ ਸੰਪਾਦਤ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਭੂਮਕਾ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਅਤੇ ਜਾਹਰ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਇਕ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇ ਕੇ ਕਿ ਇਸ ਪੁਸਤਕ 'ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਮਾਰਗ' ਦਾ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਬਖਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਪਰ ਜਿਸ 'ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਮਾਰਗ' ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ ਇਹ ਉਹ ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਮਾਰਗ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਇਕ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਮਾਸ ਖਾਣ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਦੂਜਾ ਇਸਦੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਵੀ ਓਹ ਨਹੀਂ ਜਿਸਦਾ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਚਲਨ ਕੀਤਾ । ਇਸ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਣ ਸਮੇਂ ਲੋਹੇ ਦਾ ਜਾਂ ਸੋਨੇ ਦੀਆਂ ਤਾਰਾਂ ਦਾ ਜਨੇਊ ਪਹਿਨਾਣਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ । ਤੀਜਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਮੇਂ ਪੈਰਾਂ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਜਰਾਬਾਂ ਸਮੇਤ ਪਜਾਮੇ ਇਕ ਬਸਤ੍ਰ ਪਹਿਨਣ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਹੈ । ਜਿਵੇਂ :- “ ਪਹਿਲਾ ਦੇ ਕੜਾਹ ਕਰੇ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕਾ ਫਿਰ ਨਾਰੀਅਲ ਸਵਾ ਰੁਪੈਯਾ ਭੇਟ ਰਖੇ । ਫੇਰਿ ਓਹ ਪ੍ਰਾਨੀ ਨਵੇਂ ਕਪੜੇ ਪਹਨੇ । ਅਰ ਪਗੜੀ ਜਾਮਾ ਸਫੈਦ ਪਹਿਰੇ ਅਗਲ ਬੰਦੀ । ਉਸ ਉਪਰਿ ਕਛ ਪਹਰੇ ਸਪੇਦ ਸੁਬਨ ਪੈਰਾਂ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਕਮਰ ਤਕ ਮੋਜਿਆਂ ਦੀ ਤਰਹ ਸਿਵਾਇ ਪਹਿਰੇ, ਚੁੜੀ ਕੋਈ ਵਿਚ ਪਵੈ ਨਹੀਂ । ” (ਇਤਿਹਾਸਕ ਪੱਤ੍ਰ ਪੰਨਾ ੨੫)

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਮੇਂ ਕਛਹਿਰੇ ਉਪਰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਕਪੜਾ ਪਜਾਮਾ ਆਦਿ ਪਹਿਰਨ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਜੇ ਕਿਸੇ ਪਜਾਮਾ ਪਾਇਆ ਵੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਮੇਂ ਉਤਾਰਕੇ ਹੀ

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਜਿਸ ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਓਹ ਏਡਾ ਸਤਕਾਰਦੇ ਹਨ ਉਸਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਤੇ ਅਮਲ ਕੋਈ ਨਾ ਕਰਦੇ, ਜਦ ਕਿ ਓਹ ਮਰਯਾਦਾ ਪੁਰਸ਼ੋਤਮ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਯਗ ਹਵਨ ਦੀ ਮੁੜ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ ।

ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਜਨੇਊ ਪਹਿਨਣ ਦਾ ਵਿਧਾਨ ਹੈ 'ਅਰ ਪ੍ਰੇਮ- ਜਨੇਊ ਲੋਹੇ ਦਾ ਅਥਵਾ ਸੁਇਨੇ ਕਾ ਰੰਗ ਕਰਾਇ ਲਏ । ਅਰ ਜੋ ਸੋਇਨੇ ਦਾ ਪਾਏ, ਤਾਂ ਭੀ ਇਕ ਦੋ ਤਾਰਾਂ ਲੋਹੇ ਦੀਆਂ ਅਮੇਜ਼ ਕਰੇ, ਸੋਇਨੇ ਦਾ ਰੰਗ ਕਰਕੇ ਪਹਿਰਾਇਐ..'

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਜਨੇਊ ਆਦਿ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਵਿਚ ਸੰਤ-ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ । ਓਹਨਾਂ 'ਪੰਜ-ਕੱਕੇ' ਹੀ ਧਾਰਨ ਕਰਾਏ ਹਨ, ਹੋਰ ਜੜਾ ਜਨੇਊ ਨਾ ਲੋਹੇ ਦਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸੋਨੇ ਦਾ ਕੋਈ ਪਹਿਨਾਇਆ । ਹਾਂ "ਅਗਲ ਬੰਦੀ" ਜਿਸਨੂੰ "ਛੋਕਲੀਆ ਕੁੜਤੀ" ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਓਸਦੇ ਪਹਿਨਣ ਦਾ ਰਵਾਜ ਅੱਜ ਤੀਕ ਵੀ ਹੈ । ਪਰ ਓਹ ਗੋਡਿਆਂ ਤੋਂ ਉਚੀ ਹੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ । ਨਾਮਧਾਰੀ ਘਰਾਣਿਆਂ ਵਿਚ ਇਹ ਚਲਣ ਹੈ ਕਿ - 'ਗੋਡੇ ਤੋਂ ਤ੍ਰੈ ਉਂਗਲ ਕਛਹਿਰਾ ਉਚਾ ਰਹੇ । ਕਛਹਿਰੇ ਤੋਂ ਤ੍ਰੈ ਉਂਗਲ ਕੁੜਤਾ ਉਚਾ ਰਹੇ' ਕਿਉਂਕਿ ਲਿਖਿਆ ਵੀ ਹੈ ਕਿ 'ਗੋਡੇ ਢਕਣੀ ਕਛ ਨ ਪਹਿਰੈ ਜੋ ਪਹਿਰੈ ਸੋ ਤਨਖਾਹੀਆ' ਫਿਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਮੇਂ ਤਾਂ ਪਜਾਮਾ ਉਕਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪਹਿਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ । ਵੈਸੇ ਰਿਵਾਜ ਹੈ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਹੀ ਪ੍ਰਚਲਤ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਪਰ ਓਹ ਪਜਾਮਾ ਅਜੇਹਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਚੂੜੀ ਕੋਈ ਨਾ ਹੋਵੇ ਜਿਵੇਂ ਸਾਨਗੀ ਨੂੰ ਬੁਗ ਚਾੜ੍ਹਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਓਹ ਚੁਸਤ ਪਜਾਮਾ ਚੂੜੀਦਾਰ ਹੈ ਜੋ ਬਹੁਤ ਸੁਸੰਸਕ੍ਰਿਤਕ ਪਹਿਰਾਵਾ ਹੈ । 'ਛੋਕਲੀਆ ਕੁੜਤੀ' ਦੀ ਨਕਲ ਹੀ ਅੱਜ ਦਾ ਬੁਸ਼ਰਟ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

ਏਥੇ ਮੇਰਾ ਏਹ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਇਹ ਤੇ ਕਿਉਂਕਿ 'ਇਤਿਹਾਸ ਪਤ੍ਰ' ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਨਾਉਂ ਨਾਲ 'ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਮਾਰਗ' ਦਾ ਸੰਬੰਧਤ ਜ਼ਿਕਰ ਆਇਆ ਹੈ । " ਭਾਈ ਇਹ ਸੰਚੀ ਭੇਜੀ ਹੈ ਤੁਮਾਰੇ ਪਾਸ ਤੁਸੀਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਫੇਰ ਸਾਨੂੰ ਦੇ ਦੇਣੀ । ਨਾਨੂੰ ਸਿੰਘ ਏਸ ਸੰਚੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਰਖਦਾ ਹੈ, ਨਿਤ ਦੇਖਦਾ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ । ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਰਖਣੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਤਾਰ ਕਰ ਲੈਣੀ । ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਈ ਆਈ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਓਥੇ ਜਾਕੇ ਦੇਖ ਲੈਣੀ, ਉਤਾਰ ਲੈਣੀ । ਇਹ ਸੰਚੀ ਪ੍ਰਹਲਾਦ ਸਰ ਬਾਲੀ ਪੋਥੀ ਤੇ ਨਿਕਲੀ ਹੈ । ਨਾਲੇ 'ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਮਾਰਗ' ਮੈਂ ਦੇਖ ਲੈਣਾ ।" (ਇਤਿਹਾਸਕ ਪੱਤ੍ਰ ਪੰਨਾ ੬੬)

ਜਿਸ ਸੰਚੀ ਦਾ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਓਹ ਪ੍ਰਹਲਾਦ ਸਰ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲੀ 'ਵਡ ਤੀਰਥ' ਦੀ ਸਾਖੀ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਸਿਧ ਹੈ । ਜਿਸ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਭਵਿਖਤ ਸਬੰਧੀ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ, ਓਹ ਹੈ ।

'ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਮਾਰਗ' ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਨਿਜੀ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵਿਚ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਨਾ ਤੇ ਮਾਸ ਖਾਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੈ (ਜੇ ਹੁੰਦੀ ਤਦ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਪੋਥੀ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਕਦੀ ਵੀ ਹੁਕਮ ਨਾ ਕਰਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਮਾਸ ਮਲੇਛਾਂ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਹੈ ਸੰਤ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਨਹੀਂ) ਨਾਹੀ ਉਸ ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਮਾਰਗ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਜਨੇਊ ਪਹਿਨਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੈ । ਇਹ 'ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਮਾਰਗ' ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹੜਾ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚਿਮਟੇ ਨਾਲ ਵੀ ਫੜਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੇ । ਓਹ 'ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਮਾਰਗ' ਨਾਮ ਜਪਣ, ਰਹਿਤ ਰਖਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ 'ਜਹਾਂ ਕਹਾਂ ਪ੍ਰਸਾਦ' ਛਕਣ ਤੋਂ ਵਰਜਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਮੁਢਲਾ ਨਿਯਮ ਹੈ । ਮੈਂ ਇਸਤੇ ਹੋਰ ਵਿਚਾਰ ਤੇ ਕਦੀ ਫਿਰ ਕਰਾਂਗਾ ਅੱਜ ਤੇ ਇਹ ਦਸਣਾ ਹੈ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਖੰਡੇ ਦੀ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਮਰਯਾਦਾ ਦੇ ਬਾਨੀ ਅਤੇ 'ਜਪ', 'ਜਾਪ' ਸਵੱਯੀਏ ਸ਼ਾਵਗ ਸੁਧ, ਆਦਿ । 'ਚੌਪਈ' ਤੇ 'ਅਨੰਦ' ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਅਦੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੀ ਹਨ । ਨਹੀਂ ਤੇ ਆਪ ਜੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪੁਸਤਕ ਰਚੇ ਗਏ ਓਹਨਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨ ਪ੍ਰਸਪਰ ਵਿਰੋਧੀ ਹਨ । ਪਰ ਹਾਂ ਇਕ ਗਲ ਨਾਲ ਓਹ ਸਾਰੇ ਸਹਿਮਤ ਹਨ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਿਚ 'ਖੰਡਾ' ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ 'ਕਰਦ' ਹੀ ਫੇਰੀ ਸੀ ।

ਸਭ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਪੁਸਤਕ 'ਗੁਰ ਬਿਲਾਸ' ਸ੍ਰੀ ਬਾਵਾ ਸੁਮੇਰ ਸਿੰਘ ਰਚਿਤ ਹੈ । ਜਿਸ ਦਾ ਰਚਨ ਕਾਲ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਗਵਨ ਤੋਂ ੧੦ ਸਾਲ ਬਾਦ ਭਾਵ ੧੮੮੨ ਈ: ਸੰਨ ਦਾ ਹੈ । ਬਾਵਾ ਸੁਮੇਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤਖਤ ਪਟਨਾਂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮਹੰਤ ਸਨ । ਆਪ ਪੂਰਨ ਵਿਦਵਾਨ ਤੇ ਖੋਜੀ ਸਨ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸਿਧ ਹਿੰਦੀ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਤੇ ਕਵੀ ਸ੍ਰੀ ਪੰਡਿਤ ਅਯੁਧਿਆ ਸਿੰਘ ਉਪਾਧਿਆ ਆਪਣਾ ਵਿਦਿਆ ਗੁਰੂ ਮੰਨਦਾ ਹੈ । ਓਨਾ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੀ ਸਾਜਨਾ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦਿਆਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :-

"ਮਧਯ ਭਾਗ ਕਰ ਜੂਰੋ ਕੇਸਨ ਖੜਗ ਜਨੇਊ ਪਾਯੋ । ਕਮਰ ਕਸਾਇ ਜੁਰਾਇਦੁਊ ਕਰ ਵਹਿਗੁਰੂ ਉਚਰਾਯੋ । ਪਠਾਯੋ ਪਾਠ ਜਪਜੀ ਰ ਜਪਜੀ ਆਪ ਸਵੈਯਾ ਅਨੰਦ । ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੀਓ ਤਿਆਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਰ ਅਜਰ ਜਰਨ ਜਗ ਮਾਨਦ ।"

(ਗੁਰਬਿਲਾਸ, ਬਾਵਾ ਸੁਮੇਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ੧੫੮)

ਬਾਵਾ ਜੀ 'ਚੌਪਈ' ਛਡ ਹੀ ਗਏ ਹਨ, ਚਾਰ ਬਾਣੀਆਂ ਓਹ ਵੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਨੰਦ ਸਾਰਾ ਕਿ ਪੰਜ ਪੌੜੀਆਂ ਆਦਿ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦਸਿਆ। 'ਇਤਿਹਾਸਕ ਪੱਤ੍ਰ' ਦਾ ਲੇਖਕ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ -

“ ਇਸ ਸਾਰੀ ਤਵਾਰੀਖੀ ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਇਹ ਨਿਕਲਿਆ ਕਿ ਚੜ੍ਹਦੇ ਸੰਮਤ ਸਤਾਰਾਂ ਸੌ ਪਰਵੰਜਾਹ ਦੀ ਵੈਸਾਖੀ ਦੇ ਮੌਕੇ, ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਜੋ 'ਖੰਡੇ' ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਛਕਾਇਆ, ਉਹ ਸਰਬ ਲੋਹ ਤੇ ਬਾਟੇ ਵਿਚ ਸਤਿਨਾਮ ਨਦੀ ਦਾ ਸੁਚਾ ਜਲ ਤੇ ਪਤਾਸੇ ਪਾਕੇ, ਖੰਡੇ ਦੀ ਧਾਰ ਨਾਲ 'ਜਪੁ', 'ਅਨੰਦ' ਤੇ 'ਚੌਪਈ' (ਹਮਰੀ ਕਰੋ ਹਾਥ ਦੇ ਰਛਾ, ਤੋਂ ਦੁਸ਼ਟੁ ਦੋਖ ਤੇ ਲੋਹੁ ਬਚਾਈ ਤੱਕ) ਗੁਰਬਾਣੀ ਰੂਪ ਮਹਾਂ ਮੰਤ੍ਰ ਪੜ੍ਹਕੇ, ਅਰੁ ਉਸ ਪੁਰ ਆਪਣੀ ਜਾਦੂ-ਅਸਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਇਕ-ਟੱਕ ਧਿਆਨ ਧਰਕੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। ” (ਇਤਿਹਾਸਕ ਪੱਤ੍ਰ ਪੰਨਾ ੨੪ ਪੈਰਾ ੨)

ਵਿਦਵਾਨ ਲੇਖਕ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਈਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਮੰਨ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਤਿੰਨਾਂ ਬਾਣੀਆਂ 'ਜਪੁ' 'ਅਨੰਦ' 'ਚੌਪਈ' ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਕੇ ਹੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਬਾਕੀ ਜੋ ਅੱਜ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਹੈ ਇਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਨਹੀਂ। ਸਗੋਂ ਇਸੇ ਪੈਰੇ ਵਿਚ ਸਾਬਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ - "ਲੇਕਿਨ ਬਾਦਾਂ - ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਪਾਕੇ ਯਾ ਹਜ਼ੂਰ ਦੇ ਅੰਤਰ ਧਿਆਨ ਹੋ ਜਾਣ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ 'ਗੁਰਮਤਾ ਸੋਧਕੇ', 'ਜਾਪ' ਤੇ 'ਸਵੱਯੇ ੧੦' (ਸਵਾਰਗ ਸੁਧ ਸਮੂਹ ਸਿਧਾਨ ਕੇ) ਭੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ 'ਮਹਾਂ ਮੰਤ੍ਰ' ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਲਏ ਸਨ। ਚੂੰ ਕਿ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ' ਪੰਜਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਰਲਕੇ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਪੰਜਾਂ ਦੀ ਰਸਨਾ ਤੋਂ ਪੰਜ ਬਾਣੀਆਂ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਨਾ ਭੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਠਹਿਰਿਆ। ”

(ਇਤਿਹਾਸਕ ਪੱਤ੍ਰ ਪੰਨਾ ੨੪ ਪੈਰਾ ੨)

ਇਸ ਲੇਖ ਦੇ ਲਿਖਾਰੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸਿੱਖ ਹਿਸਟਰੀ ਰਿਸਰਚ ਸਕਾਲਰ, ਤੇ 'ਸਿੱਖ ਰੈਫਰੈਂਸ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ' ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀਅਨ ਹਨ ਤੇ ਇਸ 'ਪੱਤ੍ਰ' ਦੇ ਸੰਪਾਦਕ ਪ੍ਰਸਿਧ ਸਿੱਖ ਵਿਦਵਾਨ ਸ੍ਰੀ ਸਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਜੀ 'ਅਮੋਲ' ਹਨ। ਸਿੱਖ ਹਿਸਟਰੀ ਸੁਸਾਇਟੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਸਕੱਤ੍ਰ ਡਾਕਟਰ ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੇਵਲ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਈਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਅਜੋਕੀ ਮਰਯਾਦਾ ਓਹ ਨਹੀਂ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਦਸਮੇਸ਼ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ ਸੀ ਸਗੋਂ ਓਹ ਹੈ ਜੋ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਹਜ਼ੂਰ ਦੇ ਅੰਤਰ ਧਿਆਨ ਹੋ ਜਾਣ ਮਗਰੋਂ ਗੁਰਮਤਾ ਸੋਧਕੇ ਆਪ ਹੀ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਕਰ ਲਈ ਹੈ।

ਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ 'ਮੰਤ੍ਰ' ਰੂਪ ਹੈ। 'ਮੰਤ੍ਰ' ਵਿਚ ਵਾਧ ਘਾਟ ਕਰਨਾ 'ਮੰਤ੍ਰ' ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਹਰਾਸ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਦੁਨੀਆ ਤੇ ਅੱਜ ਤੀਕ ਜਿਨੇ ਵੀ ਮਜ਼੍ਹਬ ਹੋਏ ਹਨ ਓਨਾਂ ਦੇ ਬਾਣੀ ਦੇ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਮੁਢਲੇ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿਚ ਅਦਲਾ ਬਦਲੀ ਕਰਨ ਦੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਹਿੰਮਤ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਫਿਰ ਕਿਤੇ ਵੀ ਸਾਹਿਬਾਂ ਇਹ ਆਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੰਜ ਹੀ ਤਿਆਰ ਕਰਨ। ਕੋਈ ਵੀ ਇਤਿਹਾਸ ਸਹੀ ਤੌਰ ਤੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦਸ ਰਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਇਹ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਜੇ ਗੁਰਮਤਾ ਸੋਧਕੇ ਮੁਢਲੀ ਮਰਯਾਦਾ ਵਿਚ ਪ੍ਰੀਵਰਤਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਦ ਹੋਰਨਾ ਵਿਚ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕਲ ਨੂੰ ਜੇ ਕੁਝ ਪੱਛਮੀ ਫੈਸ਼ਨ ਦੇ ਅਸਰ ਹੇਠ ਆਏ ਸਿੱਖ ਨੌਜੁਆਨ ਇਹ 'ਗੁਰਮਤਾ' ਕਰ ਲੈਣ ਕਿ ਕੇਸਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਵੀ ਸਿੱਖ ਰਹਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਦ ਓਹ ਹੱਕ ਬਜਾਨਬ ਹਨ। ਜੇ ਇਕ ਮਰਯਾਦਾ, ਮਰਯਾਦਾ ਵੀ ਓਹ ਜੋ ਸਭ ਤੋਂ ਉਚੇਰੀ ਹੈ, ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਤੇ ਸਰਵੋਪਰੀ ਹੈ, ਗੁਰਮਤੇ ਨਾਲ ਤਬਦੀਲ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਹੋਰ ਕੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ?

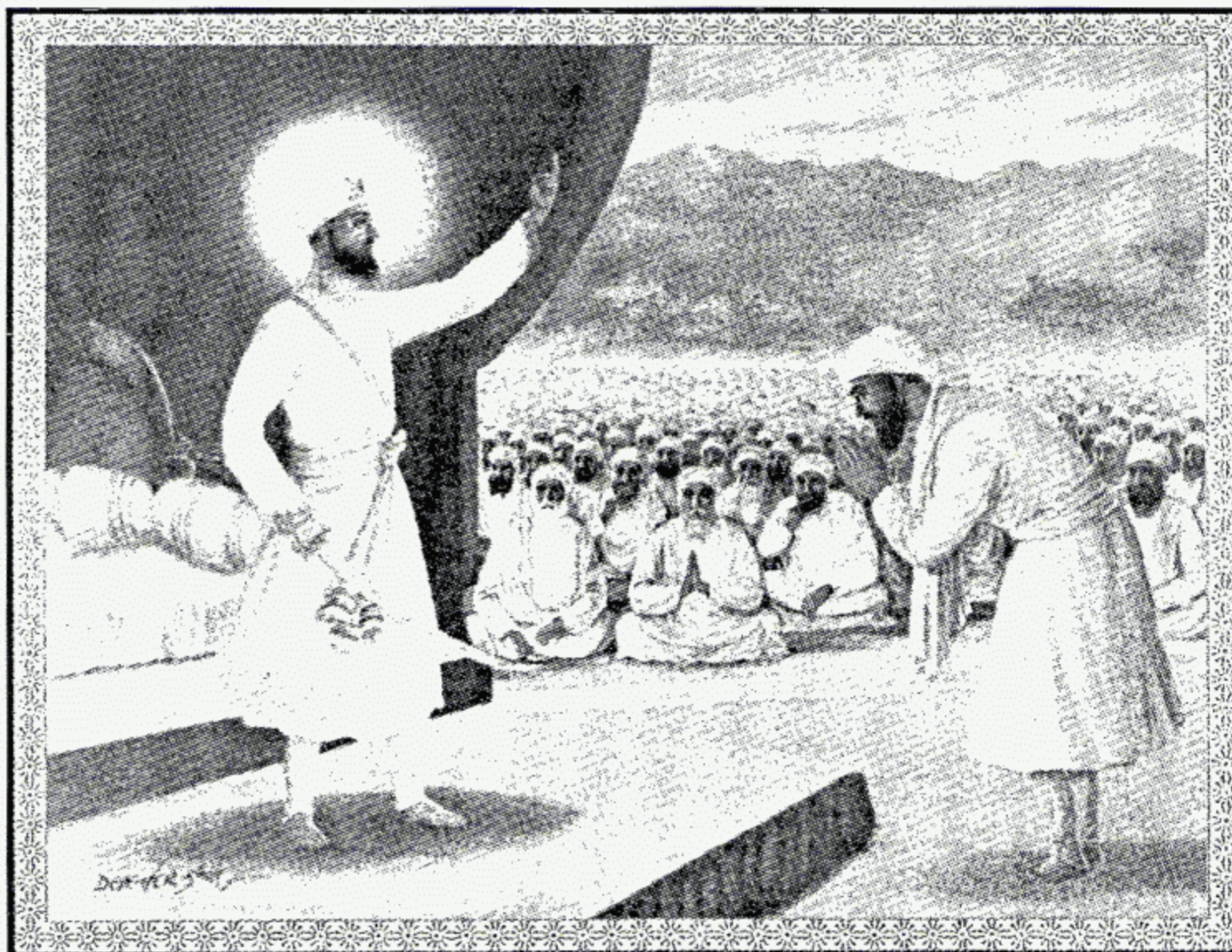
ਅਸਲ ਵਿਚ ਕੋਈ ਗੁਰਮਤਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਨਾ ਹੀ ਅਜੇਹਾ ਕਿਤੇ ਕਿਸੇ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਹੀ ਆਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਜੋ ਮਰਯਾਦਾ ਹੈ ਖੰਡੇ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੀ ਤੇ ਪੰਜਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਪੰਜ ਬਾਣੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਹੈ ਇਸਦਾ ਚਲਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਨਿਜ ਸਰੂਪ ਬਹੁਰਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਹੀ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ :-

“ ਪੰਜ ਸਿੰਘ ਸਕੇਸ਼ ਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਸੁਚ ਪਵਿਤ੍ਰ ਬਸਤ੍ਰ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਕਛਹਿਰੇ ਨਾਲ ਬੀਰਆਸਨ ਬੈਠਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕਰਨ, ੧ ਜਪੁ ੨ ਜਾਪੁ ੩ ਸਵੱਯੇ (ਸਵਾਰਗ ਸੁਧ ਸਮੂਹ ਆਦਿ ੧੦) ੪ ਚੌਪਈ ੫ ਅਨੰਦ (ਪੰਜ ਪੌੜੀਆਂ ਮੁਢਲੀਆਂ ਤੇ ਇਕ ਅੰਤਲੀ ਪੜ੍ਹਕੇ ਗਾੜ੍ਹੇ ਸਸਤ੍ਰ ਸਜਾਕੇ ਪੰਜ ਕਕੇ ਧਾਰਨ ਕਰਾਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਣ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਅੱਜ ਤੀਕ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਹੈ। ”

ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਗਲ ਨਿਰ ਵਿਵਾਦ ਮੰਨੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਖੰਡੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੰਜ ਸਿੰਘ ਪੰਜ ਬਾਣੀਆਂ ਪੜ੍ਹਕੇ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਸੰ: ੧੮੫੭ ਈ. ਸੰਮਤ ੧੪੧੪ ਦੇ ਸਮੇਂ ੧ ਵੈਸਾਖ ਨੂੰ ਵੈਸਾਖੀ ਦੇ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਪੁਰਬ ਤੇ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਛਕਾਇਆ ਤੇ ਮਰਯਾਦਾ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਕੀਤੀ। ਬਾਕੀ ਹੋਰ ਸਿੱਖ ਦੁਨੀਆ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਅਜ ਵੀ ਇਕ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਵਖੋ ਵਖਰੀ ਹੀ ਹੈ। ਕੋਈ

੩੨ ਸਵੱਯੇ ਤੇ ਚੌਪਈ ਪ੍ਰਣਵੇ ਆਦਿ ਏਕੰਕਾਰਾ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ ਕੋਈ ਹਮਰੀ ਕਰੋ ਹਾਥ ਦੈ ਰੱਛਾ ਤੇ ਅਨੰਦ ਦੀਆਂ ੪੦ ਪੌੜੀਆਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ । ਗੱਲ ਕੀ ਸਿਵਾਏ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਬਾਕੀ ਇਕ ਮਰਯਾਦਾ ਕਿਤੇ ਵੀ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਨਹੀਂ । ਜੇ ਕਿਤੇ ਹੈ ਓਹ ਓਹੀ ਹੈ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਬਾਰਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਹੀ ਖੰਡੇ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਦਾਤੇ, ਸਿੰਘਣੀਆਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਅਧੀਕਾਰ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਅਨੰਦ ਦੀ ਪਵਿਤ੍ਰ ਮਰਯਾਦਾ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਥਮ ਸੰਚਾਲਕ ਹਨ ।

With best wishes on the tricentenary celebrations of establishment of the Khalsa Panth

Balbir Singh Gouler
Gurdev Singh Gouler

Tel: 01273 453136
Tel: 07911 340074

*With best wishes on
the tricentenary celebrations of
establishment of
the Khalsa Panth*

*from
Mr. & Mrs. Surinder Dogra*

Crowthorns Station Post Office & News Agent (Bookshop)
188 Dukes Ride, Crowthorne, Berkshire RG45 6DS
Tel/Fax: (+44) 01344 772221

*With best wishes on the occasion of
the 300th anniversary of
the Panth Khalsa*

QUICKSTART

SPECIALISTS IN STARTERS & ALTERNATORS
FOR CARS AND COMMERCIAL VEHICLES

844 PLYMOUTH ROAD, SLOUGH, BERKS. SL1 4LP
TEL: (01753) 567077 FAX: (01753) 567285

Greetings and Best Wishes on the 300th
Anniversary of The Khalsas

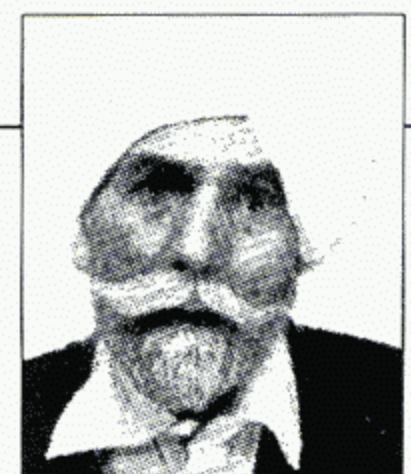

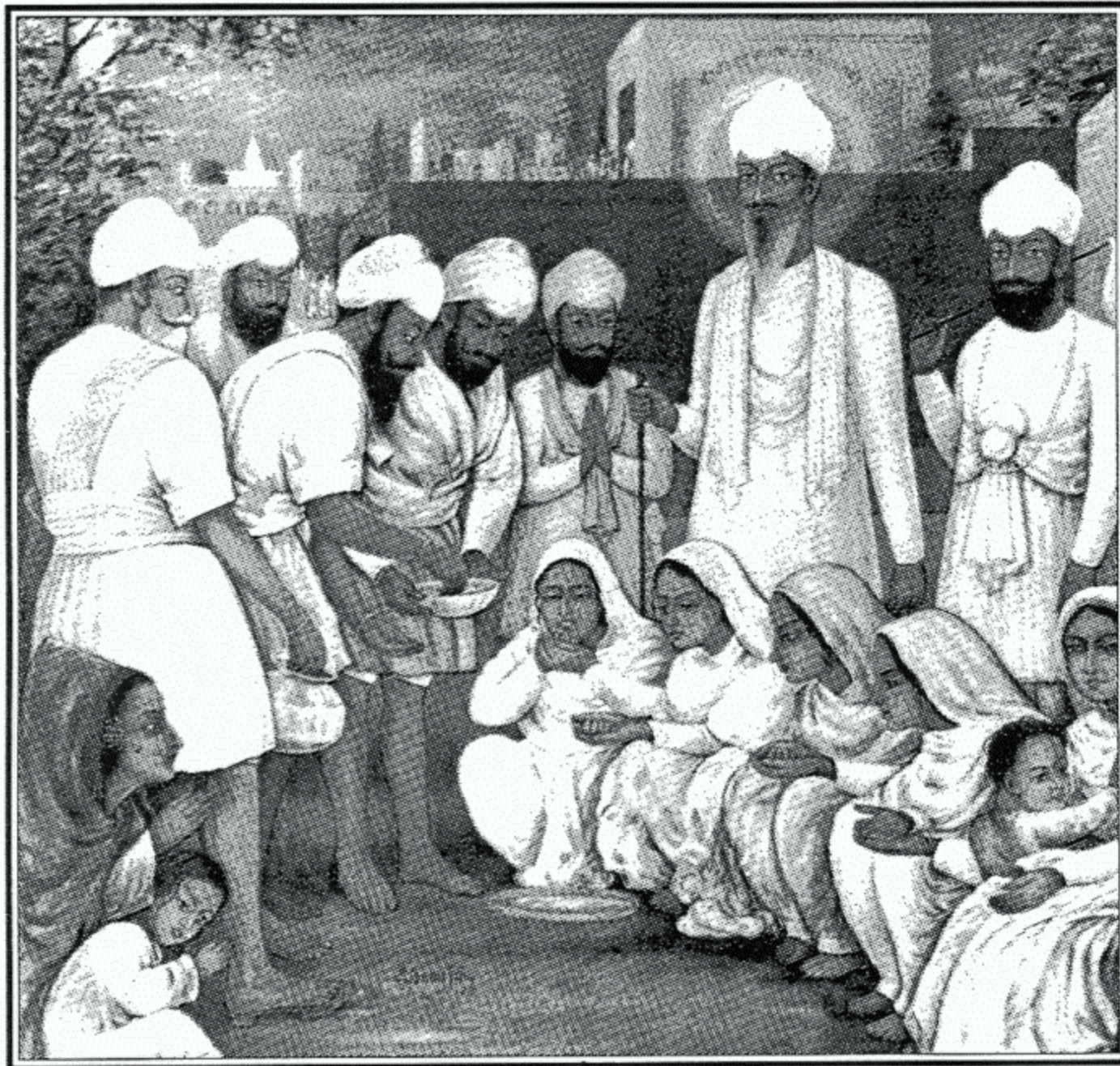
Sohan Singh Soora & Family

36 ARROW PLACE, LAKESIDE-BELTCHLEY

MILTONKAYES MK2 3TE

Tel: 01908-649178

ਇਸ ਹਥਲੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਨੂੰ ਸ੍ਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਕਲਾਸਵਾਲੀਆ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹੈਡ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਨ, ਨੇ ਆਪਣੇ ਲਿਖੇ “ ਦਸਮੇਸ਼ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ” ਵਿਚ ਇੰਜ ਅੰਕਤ ਕੀਤਾ ਹੈ , ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਹ ਸਿਧ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਅਨੁਸਾਰ ਚਿੱਟੀ ਪੁਸ਼ਾਕ ਪਹਿਨ ਕੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਂਦੇ ਸਨ । ਜੇ ਉਚ ਦੇ ਪੀਰ ਬਣਨ ਵੇਲੇ ਉਹਨਾਂ ਨੀਲਾ ਬਾਣਾ ਪਹਿਨਿਆ ਵੀ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪ ਨੇ ਸਾੜਿਆ ਅਤੇ ਮੁਗਲ ਰਾਜ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਪੁੱਟੀ ।

ਨੀਲੀ ਪੁਸ਼ਾਕ ਉਤਾਰ ਕੇ ਚਿੱਟੀ ਪਹਿਰਨੀ

ਡੇਰਾ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨਹੁਇਣ ਲਗੇ ਨੀਲੀ ਲਾਹ ਪੁਸ਼ਾਕ ਰਖਾ ਲਈ ।
ਕੌਲ ਚਿੱਟੀ ਪੁਸ਼ਾਕ ਲਿਆ ਰੱਖੀ ਨੀਲੀ ਆਖਕੇ ਏਹ ਉਠਾ ਲਈ ।
ਏਹ ਸਤਿਗੁਰੋ ਤੁਸਾਂ ਨੂੰ ਫੱਬਦੀ ਨਹੀਂ ਚਿੱਟੀ ਪਹਿਰ ਲੋਂ ਅਰਜ਼ ਸੁਨਾ ਲਈ ।
ਓਹਦਾ ਵੇਖ ਪਰੇਮ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘਾ ਚੁਕ ਓਹ ਪੁਸ਼ਾਕ ਹੀ ਪਾ ਲਈ ।

ਸ੍ਰੀ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਨੀਲੀ ਪੁਸ਼ਾਕ ਫੂਕਨੀ ਤੇ ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ਸ਼ :

ਕੇਸ ਹਰੇ ਕਰਦੇ ਚੌਜੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਚਲ ਪਾਸ ਅੰਗੀਠੇ ਦੇ ਜਾਂਵਦੇ ਨੇ ।
ਲੀਰਾਂ ਕਰਕੇ ਨੀਲੀ ਪੁਸ਼ਾਕ ਦੀਆਂ ਅੱਗ ਦੇ ਪਾ ਜਲਾਂਵਦੇ ਨੇ ।
ਨਾਲੇ ਫੂਕਦੇ ਜਾਂਦੇ ਪੁਸ਼ਾਕ ਤਾਈਂ ਨਾਲੇ ਤੁਕ ਏਹ ਪੜ੍ਹ ਸੁਨਾਂਵਦੇ ਨੇ ।
ਯਥਾ - ਨੀਲ ਬਸਤਰ ਲੈ ਕਪੜੇ ਫਾੜੇ ਤੁਰਕ ਪਠਾਨੀ ਅਮਲ ਗਿਆ ।
ਸੁਣ ਕੌਲ ਜੀ ਨੇ ਪਾਸੋਂ ਟੋਕ ਕੀਤੀ ਸਬਦ ਉਲਟਨੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਂਵਦੇ ਨੇ ।
ਰਾਮ ਰਾਏ ਨੇ ਤੁਕ ਉਲਟਾਈ ਹੈਸੀ ਗੁਰ ਓਸ ਨੂੰ ਮੁਖ ਨ ਲਾਂਵਦੇ ਨੇ ।
ਤੁਸਾਂ ‘ਪਹਿਰੇ’ ਦੇ ਥਾਂ ‘ਫਾੜੇ’ ਆਖਯਾ ਏ ‘ਗਯਾ’ ਕਿਆ ਭੀ ਉਲਟ ਦਿਸਾਂਵਦੇ ਨੇ ।
ਸਬਦ ਉਲਟਿਆ ਵਾਰ ਪਰਵਾਰ ਸਾਰਾ, ਸ੍ਰੀ ਕਲਗੀਧਰ ਬਤਾਂਵਦੇ ਨੇ ।
ਸਬਦ ਉਲਟੇ ਬਿਨਾਂ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘਾ ਕਾਬੂ ਤੁਰਕ ਨ ਕਿਸੇ ਦੇ ਆਂਵਦੇ ਨੇ ।

*With best compliments
on
"300 glorious years of the Khalsa"
from*

Fancy Jewellers
High Class Jewellery in Latest Design
22 Ct Gold, Hallmarked & Diamond Jewellery
Tax Free for Overseas Visitors

Anil Prashar

7 Baylis Parade, Stoke Poges Lane
Slough, Berkshire. SL 1 3LF

☎ 01753 571591

- We specialise in 22ct. jewellery
- We repair all kinds of gold ornaments
- We exchange old design with new
- We have diamonds and stones jewellery at special prices

- FREE VALUATION
- FREE ESTIMATES & INSURANCE CLAIMS TAKEN
- TAX FREE FOR OVERSEAS VISITORS

*With Best wishes on the tricentenary
celebrations of the establishment of
the Khalsa Panth*

REG NO 92/1290

ADVANCE PLASTICS GROUP

Modern 182,000 sq. ft. Factory

Injection Moulding

Modern Plant

Own Transport Fleet

Display Dummies

- Injection Moulding Capacity from 25 Tonnes up to 2250 Tonnes
- Blow Moulding up to 10 Litre
- Profile Extrusion Capacity from 25mm to 45mm
- Design, Product and Mould Development Facility
- Product Assembly Facility
- Fully Equipped Toolroom
- Fully Automated Spray Plant. Single and Two Colour
- Facility of Gas Injection Moulding by Using Gas Through Needle and Through Nozzle

Injection Moulding

- Hot Stamping, Silk Screening, Roll-on Foiling and Pad Printing
- Manufactured in a Modern 182,000 sq. ft. Factory
- RF and Ultrasonic Welding

**WE ARE AN ISO 9002 & UL
APPROVED COMPANY**

ALL ENQUIRIES WELCOME

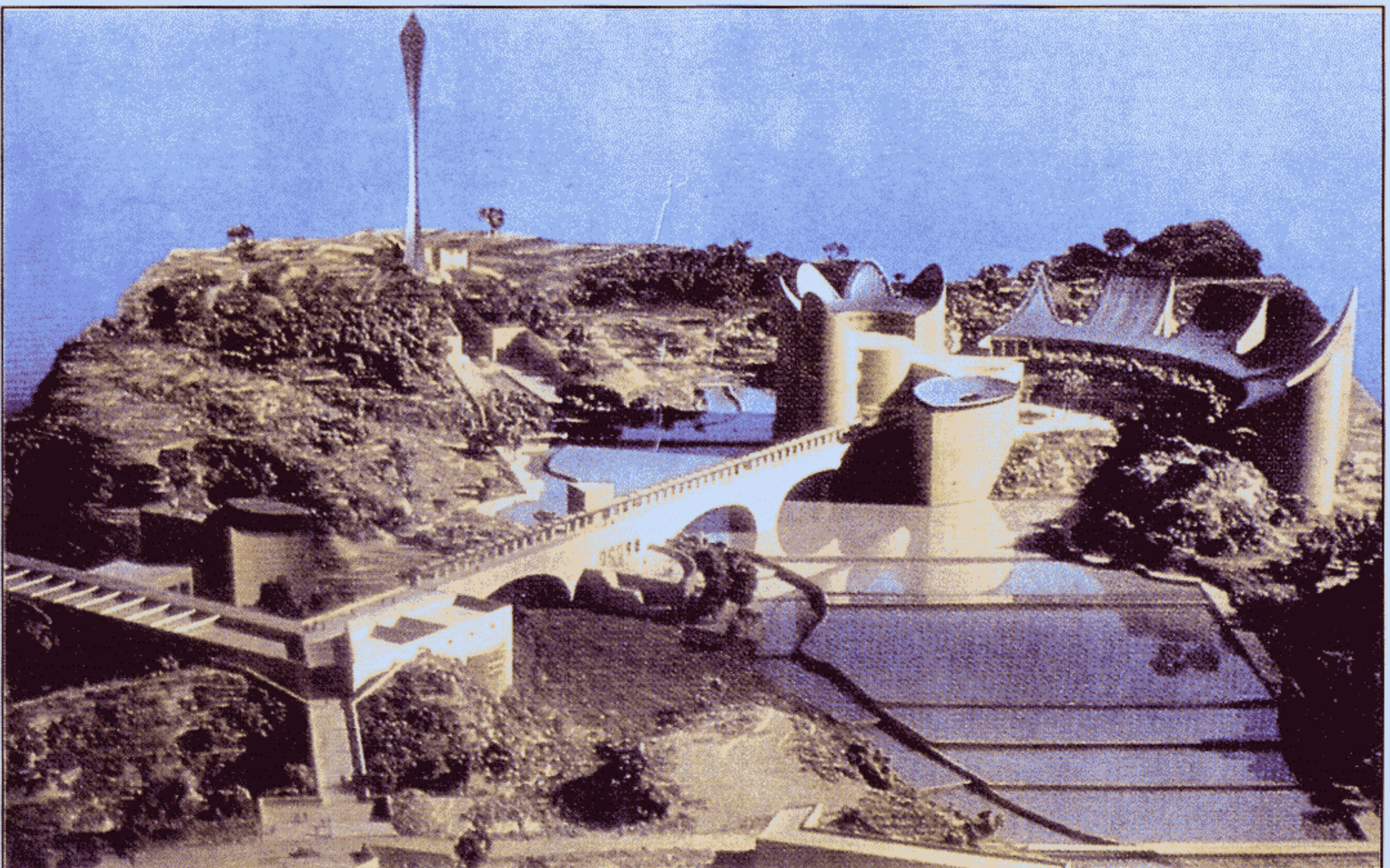
ADVANCE PLASTICS GROUP

JOHNSON STREET, LONDON UB2 5DA, UK
TEL: 0181 571 7788 FAX: 0181 574 1186

Manufactured in Great Britain

Takhat Sri Kesgarh, Anandpur Sahib

Birth place of Khalsa Panth Anandpur Sahib.
A Model of Sikh Museum under construction

ਸੰਤ ਖਾਲਸਾ ਦੀ ਤੀਜੀ ਸ਼ਤਾਬਦੀ

SANT KHALSA TRICENTENARY

ਲੱਖ ਲੱਖ ਵਧਾਈ ਹੋਵੇ

Member

ecq
Member

Surjas

ENTERPRISES

Surjas House
7 Beaulieu Close, Datchet, Slough, Berks SL3 9DD

TEL : 01753-595002
Fax : 01753-595003

Surjit Singh Sukham

“ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਨੂੰ ਵਿਸਾਖੀ ਦੀ ਲੱਖ ਲੱਖ ਵਧਾਈ”

THE ISUZU CONNECTION

KENYA COACH INDUSTRIES LTD

GM APPOINTED ISUZU DEALER AND BODY BUILDER

P O BOX 18354 NAIROBI KENYA FAX: 254-2-540902

ADDIS ABABA ROAD OFF ENTERPRISE ROAD INDUSTRIAL AREA

SALES

555188
552653
536795

SERVICE

553770
553778
553796

SPARES

554390
554393
536797

FABRICATION

555188
552653
536795

Sarwan Singh Sokhi